

รัตนราชินีศรีประเทศ

พระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

ประทับพักผ่อนพระราชอิริยาบถ ณ ลานดุสิตา

พระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

พระราชหฤทัยรักธรรมชาติ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชหฤทัยอ่อนโยน เปี่ยมด้วยพระเมตตา ทรงเชื้ออาทรต่อชีวิตมนุษย์และสัตว์น้อยใหญ่ มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงรักธรรมชาติ ทรงเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นานาประเทศยกย่องและสดุดีพระเกียรติคุณ

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ ภูพานราชนิเวศน์ในตอนเย็นที่ทรงว่างจากพระราชภารกิจ มักจะเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพักพระราชอิริยาบถ ณ ลานดุสิตา ใกล้พระตำหนักเสมอ ลานแห่งนี้ มีอาณาบริเวณ ๕๐ ไร่ เต็มไปด้วยดอกไม้ป่านานาชนิดที่ได้พระราชทานชื่อว่า ดุสิตา มณีเทวา สร้อยสุวรรณา และสร้อยจันทร์

พ.ศ. ๒๕๒๗ มีพระราชดำริให้ปลูกป่าเสริมป่าธรรมชาติขึ้นในพื้นที่รอบภูพานราชนิเวศน์โดยให้จ้างราษฎรที่เคยมีอาชีพล่าสัตว์หรือรับจ้างตัดไม้จากบ้านลาดกะเฉด และบ้านดงยอ อำเภอเมืองสกลนคร จำนวนหลายสิบคน เป็นแรงงานปลูกพันธุ์ไม้ป่าเพิ่มเติมเสริมธรรมชาติบนลานดุสิตา และบนเนินเขาบริเวณใกล้เคียง

ภูหลวง จังหวัดเลย

ทุ่งกุสีตา จังหวัดสกลนคร

ที่จังหวัดเลย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง อันเป็นขุนเขาสูงใหญ่ มีภูมิประเทศงดงามด้วยป่าธรรมชาติแบบผสมผสานระหว่างป่าเขตร้อนกับป่าเขตหนาว ซึ่งมีทั้งป่าไม้เบญจพรรณ ป่าสนเขา ป่าเต็งรัง ฯลฯ สายน้ำตก และทุ่งดอกไม้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถส่นพระราชหฤทัยในสภาพภูมิประเทศและธรรมชาติอันแปลกแตกต่างกัน ตั้งแต่รอบเชิงเขาขึ้นไปจนถึงที่ราบบน

ภูหลวงสูง ๑,๒๐๐ - ๑,๕๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล ทุ่งกว้างเต็มไปด้วย กอกุหลาบแดง กุหลาบขาว ส้มแปะหรือพวงไข่มุก กล้วยไม้ดิน บนลานโขดหินมีเห่ง้าน้ำทิพย์เกาะอยู่เนืองแน่น ตามพื้นที่แฉะชื้นมีมอส ไลเคน ฟองหิน เฟิร์น กล้วยไม้รองเท้านารีพันธุ์หายากขึ้นอยู่อย่างงดงาม

รองเท้านารีสุชะกุล

กุหลาบขาว

เมเปิ้ลกำลังเปลี่ยนสีที่ภูหลวง

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จประพาสภูหลวงใน
ระยะใกล้เคียงกันถึง ๓ ครั้ง ทรงเล่าถึงทิวทัศน์และกล้วยไม้รองเท้านารีที่
ภูหลวง พระราชทานแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล
ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๒๖ ตอนหนึ่ง
ว่า

“...เพราะว่าทราบดีว่า รองเท้านารีชนิดนี้ไม่ขึ้นที่ไหนนอกจากบน
ภูหลวง หาไม่พบที่ไหนในประเทศไทย แล้วก็บนภูหลวงเราก็มีฤดู
ใบไม้ร่วงด้วย อย่างจะเห็นใบเมเปิ้ลสีแดงนี้แดงฉานก่อนที่เขาจะ
ร่วงลงมา และน้ำตกนี้แหละคือคุณสมบัติของป่า ที่เราต้องมีป่าเอา
ไว้ก็เพื่อช่วยบรรยากาศให้มีความสมดุลกัน ฝนลงถูกต้องตาม
ฤดูกาล การที่เราตัดป่าไม้กันหมดนี้ ไม่ใช่ทำให้ไม้หมดจากป่าไป
เท่านั้นนะ มันหมายถึงเราทำลายสภาพบรรยากาศข้างบนด้วย...”

ภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่

ภาคเหนือ รอบพระตำหนัก ภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่เลื่องลือถึงความงดงามของกุหลาบและดอกไม้หลากสีต่างพันธุ์ในพระราชอุทยาน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเล้าถึงดอกกุหลาบ ราชนิเวศน์แห่งดอกไม้ว่า

“...กุหลาบนี้ได้รับคำชมจากต่างประเทศว่า ไม่เคยเห็นกุหลาบที่เหนงามเท่าที่พระตำหนักภูพิงค์ คิดว่าความสูงและอุณหภูมิกำลังเหมาะ...”

พันธุ์ไม้ที่ทรงห่วงใยยิ่งอีกชนิดหนึ่งคือ “ย่านลิเภา” ในภาคใต้ ได้เสด็จพระราชดำเนินลงลุยพрудด้วยพระองค์เองเพื่อทอดพระเนตร “ย่านลิเภาสีดำ” ที่ขึ้นเฉพาะในพรุหรือริมพรุ และพันธุ์ไม้ต่างๆ ในพรุ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านในการยั้งชีพให้อยู่ดี ทรงเล้าว่า การที่ต้องเสด็จพระราชดำเนินดั้นด้นลงไปในพรุด้วยพระองค์เอง เพราะทรงส่งเสริมและฟื้นฟูให้ชาวบ้านที่ขาดสนจนยากในภาคใต้सानกระเป๋าย่านลิเภาจนได้

ทอดพระเนตรย่านลิเภา

รับความนิยมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทรงห่วงใยว่าการเก็บย่านลิเภาใช้อย่างเดียว นับวันมีแต่จะหมดไป จึงทรงสนับสนุนให้ชาวบ้านเก็บย่านลิเภาอย่างถูกวิธี ไม่ให้สิ้นเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ เพราะการทดลองปลูกย่านลิเภาเสริมธรรมชาตินั้นยังไม่ประสบผลสำเร็จดีนัก

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งที่เป็นทรัพยากรในดินและสินในน้ำ ไม่ว่าจะเป็นน้ำจืด น้ำกร่อย หรือน้ำเค็ม โดยทรงอนุรักษ์อย่างครบวงจรทั้งพืชและสัตว์ มีการฟื้นฟูขึ้นใหม่เพื่อเสริมธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ตลอดจนให้ความรู้และปลูกจิตสำนึกแก่พสกนิกร แนวการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพระองค์ จึงเป็นแนวการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน เพราะนอกจากประสิทธิผลของโครงการตามพระราชดำริที่มีอย่างมากมายแล้ว ยังมีโครงการที่ทางราชการและเอกชนจัดทำอย่างต่อเนื่องเพื่อสนองพระราชดำริอีกเป็นอันมาก

พระนามาภิไธยเป็นชื่อพรรณไม้ และพรรณไม้นามพระราชทาน

พระคือเกียรติและศรี	คือชีวีของชาวไทย
พระนามาภิไธย	ฝากโลกไว้ให้สรรเสริญ
ด้วยพระราชดำริ	แม้ราษฎรตรีตรองดำเนิน
ย่อมนพบสบจำเริญ	สัมฤทธิ์ผลทุกคนไป
จึง “ควีนสิริกิติ์”	ทรงพิชิตทุกจิตใจ
พระนามาภิไธย	ระบือไกลในแดนดิน
ทั้งอังกฤษฝรั่งเศส	อีกประเทศฟิลิปปินส์
ต่างพร้อมน้อมนบจันทร์	ถวิลขอพระราชทาน
พระนามาภิไธย	เป็นนามไม้ให้เรียกขาน
เฉลิมพระเกียรติจาร	จรัสโลกกำจรไกล
เกิด “ควีนสิริกิติ์”	สามชนิดพิศพิ้งใจ
“กุหลาบ” เหลืองสดใส	ดอกงามใหญ่ชวนให้ยล
ยามต้องสุริย์ฉาย	สีส้มรายปลายกลีบปน
หอมหวานช้านกมล	ทนทานทั้งดอกกิ่งใบ
สีขาว “แคทลียา”	ขลิบเหลืองพาด่องพีไล
สองสามดอกเรียงไป	เป็นช่อดอกออกทั้งปี
“ดอนญ่า” งามนำคิด	ต้องพินิจพิศให้ดี
ดอกจริงเล็กสดสี	เหลืองสดใสหาไคปาน
กลีบเลี้ยงสีชมพู	กลีบใหญ่หูดออ่อนหวาน
ขลิบขอบสีเข้มดาด	ตระการยิ่งดอนญ่าไค
ดอกจริงกลีบเลี้ยงล้วน	ยลเนียนนวลยวนยั่วใจ
ทั้งปีสีสวยไสว	ดาดอกห้อยย่อยระย้า
สาม “ควีนสิริกิติ์”	งามวิจิตรติดตรึงตา
แต่ใจใฝ่บูชา	มิ่งมหาราชนิ
ยามพบ “โมก” พันธุ์ใหม่	เป็นโมกไทยถิ่นเดียวมี
ด่องมุตพิสุทธิ์สี	ช่อดอกขาวพราวพิมล

พระราชทานนาม	สมความงามนามมงคล
“ไมกราชินี” ดล	ยิ่งตรึงใจใฝ่ฝันหา
“มหาพรหม” สกุลใหม่	ในวงศ์ไม้กระดังงา
ประดับเด่นไลภา	แห่งเดียวมีที่เมืองไทย
ดอกใหญ่ดกเต็มต้น	แย้มยั่วยลทันพิไล
กลีบขาวพราวไสว	ตรงกลางแต้มแซมม่วงสี
กลิ่นหอมดอกสวยสม	“มหาพรหมราชินี”
ชื่อพระราชทานมี	ศรีสง่าทุกคราเยือน
พระนามาภิไธย	เป็นดอกไม้ชื่นใดเหมือน
ยามชมภิรมย์เตือน	ตรึกพระคุณอบอุ้มใจ
ราษฎร์เทิดทูนพระองค์	แจ่มจางจงรักใน
พระแม่มีเมืองไทย	ของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
พระแท้คือดอกฟ้า	มีขวัญหล้าขวัญภูมินทร์
พื้นป่าสัตว์วาริน	ชีพชนชื่นรื่นทั่วไทย

นางสาววันเพ็ญ เข็นตระกูล
ประพันธ์

พระนามาภิไธยเป็นชื่อพรรณไม้

กุหลาบควีนสิริกิติ์ อยู่ในวงศ์ ROSACEAE เป็นลูกผสมระหว่างกุหลาบพันธุ์ Konigin der Rosen และ Golden Giant เกิดเป็นสายพันธุ์ Peer Gynt ซึ่งมีความสวยงามระดับโลก ได้นำออกเผยแพร่ใน พ.ศ. ๒๕๑๑ และใน พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดกุหลาบที่กรุงเบลฟาสต์ ประเทศไอร์แลนด์ นาย André Hendricx ชาวเบลเยียม ผู้อำนวยการเรือนกุหลาบ Grandes Roseraie Du Val de Loire ประเทศฝรั่งเศสได้กราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ขอพระราชทานพระราชนุญาตเชิญพระนามาภิไธย “สิริกิติ์” เป็นชื่อกุหลาบลูกผสมพันธุ์นี้

แคทลียาควีนสิริกิติ์ วงศ์ ORCHIDACEAE เป็นกล้วยไม้ลูกผสมระหว่าง Cattleya Bow Bells กับ Cattleya O'Brieniana var. *alba* ซึ่งบริษัท Black & Flory Ltd. ประเทศอังกฤษเป็นผู้ผสมขึ้น และใน พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้จดทะเบียนชื่อพันธุ์ว่า Exquisite แคทลียาลูกผสมใหม่นี้มีความสวยงามมากจนได้รับรางวัลยอดเยี่ยมจาก The Royal Horticultural Society ประเทศอังกฤษ จึงได้มีการกราบบังคมทูล ขอพระราชทานพระราชนุญาตเชิญพระนามาภิไธย “สิริกิติ์” เป็นชื่อของกล้วยไม้ลูกผสมพันธุ์นี้

ดอนญาควินสิริกิติ์ อยู่ในวงศ์ RUBIACEAE เป็นลูกผสมระหว่าง *Mussaenda Luz* และ *M. philippica Aurorae* ที่มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ผสมขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยือนประเทศฟิลิปปินส์อย่างเป็นทางการ มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์จึงได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระราชนุญาตเชิญพระนามาภิไธย “สิริกิติ์” เป็นชื่อของดอนญาลูกผสมพันธุ์ใหม่นี้

โมกราชินี อยู่ในวงศ์ APOCYNACEAE เป็นไม้ต้นขนาดเล็ก สูงประมาณ ๖ เมตร ดอกสีขาวออกเป็นช่อที่ปลายยอด ๔-๘ ดอก มีกลิ่นหอมอ่อนๆ เป็นพรรณไม้หายาก พบเฉพาะในประเทศไทย ศาสตราจารย์ ดร. วัชชัย สันติสุข เป็นผู้ค้นพบพรรณไม้สกุลโมกมันนี้ที่เขาหินปูน จังหวัดสระบุรี ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้มีการตรวจสอบตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิงในหอพรรณไม้ต่างประเทศ พบว่าโมกราชินีเป็นพรรณไม้ชนิดใหม่ของโลก

มหาพรหมราชินี เป็นพรรณไม้วงศ์กระดังงาชนิดใหม่ของโลกที่เพิ่งค้นพบบนยอดเขาสูงชัน ในอุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยนักวิจัยฝ่ายเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันวิจัย

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย เป็นพรรณไม้ถิ่นเดียวที่หายาก ได้รับพระราชทานพระราชนุญาตให้ใช้ชื่อว่า มหาพรหมราชินี มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Mitrephora sirikitiae* Weerasooriya, Chalermglin & R.M.K. Saunders เป็นไม้ต้นที่สูงเพียง ๔-๖ เมตร ออกดอกดกเต็มต้น ตามปลายกิ่ง ช่อละ ๑-๓ ดอก มีกลีบดอก ๖ กลีบ เรียงเป็น ๒ ชั้นๆ ละ ๓ กลีบ กลีบชั้นนอกสีขาว ชั้นในสีม่วง มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ในอนาคตสามารถขยายพันธุ์เป็นไม้ประดับตามบ้านได้

พรรณไม้นามพระราชทาน

ดอกไม้ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถพระราชทานชื่อไว้อีกหลายชนิด ได้แก่

ดุสิตา อยู่ในวงศ์ LENTIBULARIACEAE เป็นไม้ล้มลุก กิ่งแมลง อายุปีเดียว ขึ้นเป็นกอ สูง ๑๐-๒๐ เซนติเมตร ดอกสีม่วงเข้ม พบในประเทศอินเดีย ออสเตรเลีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในประเทศไทยพบตามพื้นที่โล่ง ชุ่มชื้นในภาคอีสานตอนบน

มณีเทวา อยู่ในวงศ์ ERIOCAULACEAE เป็นไม้ล้มลุกขึ้นเป็นกอคล้ายหญ้า สูง ๒-๖ เซนติเมตร ดอกสีขาวออกเป็นช่อ ลักษณะเป็นก้อนกลมที่ปลายยอด ขึ้นตามพื้นที่โล่ง และชุ่มชื้นหรือชายป่าโปร่ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคอีสานตอนบนของไทย

สร้อยสุวรรณา อยู่ในวงศ์ LENTIBULARIACEAE เป็นไม้ล้มลุก กิ่งกลม ขั้วเป็นกอเล็กๆ สูง ๑๐-๑๕ เซนติเมตร ดอกสีเหลือง พบในประเทศอินเดีย อินโดนีเซีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในประเทศไทยพบตามพื้นที่โล่งและชุ่มชื้นในภาคอีสานตอนบน

ทิพเกสร อยู่ในวงศ์ LENTIBULARIACEAE เป็นไม้ล้มลุก กิ่งกลม สูง ๑๐-๓๐ เซนติเมตร ลำต้นเล็กมาก มีใบเดี่ยวที่เปลี่ยนเป็นถุงสำหรับดักจับแมลงเป็นอาหาร ดอกสีม่วงอ่อนอมชมพู พบในประเทศอินเดีย ออสเตรเลีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในประเทศไทยพบตามบริเวณพื้นที่โล่งชุ่มชื้นในภาคอีสานตอนบน

สร้อยจันท อยู่ในวงศ์ BURMANNIACEAE เป็นไม้ล้มลุก สูง ๑๐-๓๐ เซนติเมตร ลำต้นเล็กเรียวยาว ดอกสีชมพูถึงม่วงอ่อนอมฟ้า ส่วนปลายมีสีเหลืองหรือครีม ออกเป็นช่อที่ปลายยอด ๑-๓ ดอก พบตามบริเวณทุ่งหญ้าริมหนองน้ำ หรือพื้นที่ชุ่มน้ำ

นิมมานรดี เป็นกล้วยไม้อิงอาศัยที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานชื่อไว้เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพรรณไม้ที่บริเวณโคกนกกระบาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ ออกดอกเป็นช่อยาว ๑๒-๑๕ เซนติเมตร ก้านดอกมีขนนุ่มสีขาว กลีบเลี้ยง

และกลีบดอกสีขาว มีขีดตามยาวสีแดงเข้ม ปลายกลีบปากมีพื้นสีเหลืองเข้ม และแต้มสีแดงเข้มที่โคนกลีบ พบในอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ดอกไม้อีกชนิดที่ควรกล่าวถึง คือ บัวหลวง พันธุ์ดอกซ้อน ทรงป้อม สีชมพูเรียกว่า **สัตตบงกช** สีขาวเรียกว่า **สัตตบุษย์** เป็นดอกไม้ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถโปรดมาก ทรงปักแจกันถวายพระด้วยพระองค์เองเป็นประจำ รับสั่งว่า

บัวสัตตบุษย์ และสัตตบงกช

“เป็นดอกไม้ที่สวยงามที่สุดดอกไม้ฝรั่งเทียบไม่ได้”

ทรงชื่นชมบัว
หลวงสีชมพู
พันธุ์ก้านยาวที่
เก็บจากอ่างเก็บ
น้ำใกล้บ้าน
ด้านสวนยาง
เขาส่านก
จังหวัด
นราธิวาส

หาดทรายใหญ่

สวนหาดทรายใหญ่มีเนื้อที่กว่า ๗๘ ไร่ ตั้งอยู่ในบริเวณหุบเขา ชายทะเลที่เรียกว่า “หาดทรายใหญ่” บ้านเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ ลักษณะเป็นที่ราบผืนทราย โอบล้อมด้วยภูเขาสลับ ซับซ้อน ๓ ด้าน ตั้งแต่ทิศเหนือ ทิศตะวันตกไปจนจรดทิศใต้ ทิศตะวันออก เป็นพื้นที่ราบลาดต่ำไปจนจรดชายทะเล หาดทรายใหญ่จึงเป็นอ่าวที่ ทอดโค้งจากเชิงเขาด้านหนึ่งไปจรดเชิงเขาอีกด้านหนึ่ง ตลอดความยาว ของอ่าว คือ หาดทรายขาวสะอาด

ในอดีต พื้นที่ราบบริเวณนี้เคยเป็นป่า เมื่อมีคนล่าสัตว์และ นำพื้นที่ไปใช้ในการเกษตรจนดินหมดธาตุอาหาร แล้วถูกทิ้งให้ร้าง สภาพดินเดิมซึ่งเป็นดินทราย จึงกลายเป็นผืนทรายแห้งแล้งจนเกือบจะ กลายเป็นทะเลทรายไปในไม่ช้า

ใน พ.ศ. ๒๕๐๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ ราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปถึงหาดทรายใหญ่

โดยบังเอิญ ได้ทอดพระเนตรเห็นความแห้งแล้งซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า “บริเวณนี้แห้งแล้งที่สุดในประเทศไทยภาคกลาง” จึงมีพระราชดำริว่า สภาพความแห้งแล้งของพื้นดินดังกล่าวเหมาะสมอย่างยิ่งในการทดลองปลูกพืชให้เป็นพื้นที่ซึ่งใช้ประโยชน์ได้เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ราษฎรในท้องถิ่นนั้น และท้องถิ่นทั่วกันดารอื่นๆ ในการทะนุบำรุงรักษาดินที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ และทำการเกษตรได้โดยไม่ต้องบุกเบิกพื้นที่ป่าแห่งใหม่

เรือนทรงงานหาดทรายใหญ่

จากพระราชดำรินี้

ใน พ.ศ. ๒๕๑๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงเริ่มต้นพัฒนาที่ดินหาดทรายใหญ่กว่า ๗๘ ไร่ เป็นฟาร์มทดลองเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ต่างๆที่เหมาะสมแก่สภาพภูมิอากาศ พื้นที่หาดทรายใหญ่จึงแปรเปลี่ยนจากที่ดิน

รกร้างว่างเปล่ามาเป็น “โครงการฟาร์มส่วนพระองค์หาดทรายใหญ่” โดยมีพระราชประสงค์ให้ฟาร์มส่วนพระองค์นี้เป็นศูนย์กลางในการบริการด้านวิชาการแก่ราษฎร และเป็นฟาร์มตัวอย่างให้ราษฎรได้ศึกษาจากของจริงที่ทรงทดลองจนได้ผลดีแล้ว

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปทรงเยี่ยมราษฎรในภาคเหนือ ได้ทอดพระเนตรเห็นป่าเสื่อมโทรมถึงขั้นวิกฤตหลายแห่ง จึงทรงตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเร่งปลูกป่าเพื่อป้องกันภัยธรรมชาติ ในการปลูกป่าอย่างถูกวิธี ให้สอดคล้องกับระบบนิเวศของป่าธรรมชาติ รวมทั้งวิธีการอนุรักษ์ป่าที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงทรงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตแปรสภาพ “ฟาร์มทดลองส่วนพระองค์หาดทรายใหญ่” มาเป็น “สวนป่าหาดทรายใหญ่” เป็นตัวอย่างให้ราษฎรศึกษา

บริเวณหน้าหาดทรายใหญ่

นับจากเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ชื่อโครงการส่วนพระองค์หาดทรายใหญ่ จึงเปลี่ยนมาเป็น “โครงการพระราชดำริสวนหาดทรายใหญ่” ตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และเป็นโครงการส่วนพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถอย่างแท้จริง ด้วยที่ดินหาดทรายใหญ่มีพระนามาภิไธยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเป็นเจ้าของโฉนด ทรงซื้อที่ดินจากชาวบ้านด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ทรงริเริ่มและวางแผนงานในการฟื้นฟู เพื่อให้เป็นพื้นที่ตัวอย่างในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่า แหล่งน้ำ ดิน สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ เพื่อให้ราษฎรเห็นว่า การฟื้นฟูที่ดินที่เสื่อมโทรมแห้งแล้งที่สุดให้กลับคืนมาเป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์นั้น ทำได้ หากทำอย่างถูกวิธี

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ศูนย์การทหารราบ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ดำเนินการปลูกป่า เลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่าบางชนิด ปรับปรุงพื้นที่ทั้งพื้นราบและบนภูเขาให้สวยงาม เป็นตัวอย่างการปลูกป่า และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สภาพของหาดทรายใหญ่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ นั้น ทั่วทั้งบริเวณมีต้นไม้ใหญ่เพียง ๒ ชนิด คือ มะขามหวานและมะม่วงหิมพานต์ที่ปลูกในโครงการส่วนพระองค์หาดทรายใหญ่ ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก พื้นที่ทั่วไปยังแห้งแล้ง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงโปรดเกล้าโปรด

สวนหาดทรายใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ในปัจจุบัน

กระหม่อมให้ปลูกไม้ยืนต้น ๒ ชนิด คือ กระถินณรงค์ และ ยูคาลิปตัส ซึ่งเป็นไม้โตเร็วและขึ้นได้ในพื้นที่แห้งแล้งที่ต้นไม้ขึ้นไม่ได้ ตั้งแต่ชายทะเลเข้าไปจนถึงพื้นที่บริเวณเชิงเขา

อ่างเก็บน้ำบนภูเขา

หลังจากทรงพัฒนาพื้นที่เบื้องต้นแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงขอพระราชทานพระราชดำริจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องการจัดหาแหล่งน้ำและสร้างแหล่งน้ำ เมื่อทรงรับพระราชดำริมาแล้ว ใน พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงสำรวจพื้นที่ทั่วทุกแห่ง ทรงพระดำเนินขึ้นไปบนภูเขาคีโอบล้อมอยู่แทบทุกเขา และมีพระราชดำริให้ปลูกต้นไม้ตามจุดต่างๆบนภูเขา แต่เนื่องจากบนภูเขาไม่มีแหล่งน้ำจึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างที่เก็บน้ำบนภูเขา เริ่มต้นด้วยการจัดสร้างถังน้ำขนาดใหญ่ และที่เก็บกักน้ำที่ก่อด้วยซีเมนต์ไว้ตามจุดต่างๆ เพื่อให้เกิดความชื้นและเป็นแหล่งน้ำกินของสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่บนภูเขาบริเวณนั้น ทั้งยังโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้วางท่อทำระบบส่งน้ำจากพื้นที่ข้างล่างขึ้นไปเก็บกักบนภูเขา ทำให้มีน้ำใช้ตลอดปี

จากนั้นก็ปลูกพันธุ์ไม้ยืนต้น ซึ่งเป็นไม้ท้องถิ่นที่เคยขึ้นอยู่ในป่า
แห่งนี้มาแต่เดิม คือ สัก เต็ง และโมกมัน ส่วนไม้ผล และไม้สมุนไพรที่
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปลูก ได้แก่ มะม่วง มะม่วงหิมพานต์
มะขามหวาน มะขามป้อม และอินทผลัม ซึ่งได้พันธุ์มาจากจังหวัดน่าน
ปัจจุบันไม้ผลหลายชนิดนี้ให้ผลผลิตมาก สามารถนำไปจำหน่ายเป็น
รายได้มาบำรุงสวนได้ส่วนหนึ่ง

สวนหาดทรายใหญ่ในฤดูร้อน

ส่วนไม้ประดับที่ให้ดอกสวยงาม ในฤดูร้อนมีเฟื่องฟ้า และ
หางนกยูง จะบานสะพรั่งทั่วบริเวณสวน ตั้งแต่มีสีสันให้สวนหาดทราย
ใหญ่กลายเป็นป่าที่งดงามยิ่ง

ป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ ย่อมเป็นถิ่นพำนัก และเป็นแหล่ง
ขยายพันธุ์ของสัตว์ป่า สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงมี

พระราชประสงค์ที่จะให้สวนหาดทรายใหญ่มีลักษณะเช่นเดียวกับป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งจะให้สัตว์ป่ามาอาศัยและขยายพันธุ์ต่อไปในปีนั้นเอง ได้ทรงจัดตั้ง “โครงการเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่าหายาก” ขึ้นที่สวนหาดทรายใหญ่ ได้แก่ กวาง เก้ง เนื้อทราย ไก่ฟ้า และไก่ป่า เป็นต้น ซึ่งเป็นสัตว์ประจำถิ่น เมื่อเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์แล้ว จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปล่อยคืนสู่ป่าธรรมชาติ และบางส่วนเลี้ยงไว้ในสวนหาดทรายใหญ่

พระราชทานอาหารสัตว์ที่หาดทรายใหญ่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงปล่อยเต่าลงสู่ทะเล

พ.ศ. ๒๕๓๐ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชดำริให้เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์เต่าทะเลเพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่ง กรมประมงได้นำแม่พันธุ์มาจากสถานีประมงคลองวาฬ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อการเพาะเลี้ยงเต่าทะเลเป็นผลสำเร็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงเสด็จพระราชดำเนินมาทรงปล่อยลูกเต่ารุ่นแรกลงสู่ทะเลที่หาดทรายใหญ่เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๓๔

ต่อมาโครงการพระราชดำริสวนหาดทรายใหญ่ ได้ปรับรูปแบบการดำเนินงานให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยแบ่งงานเป็น ๓ แผนก คือ แผนกอนุรักษ์ธรรมชาติและป่าไม้ แผนกอนุรักษ์สัตว์ป่าและสัตว์น้ำ และแผนกก่อสร้างบำรุงรักษา เพื่อให้เป็นไปตามพระราชกระแสรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมโครงการพระราชดำริสวนหาดทรายใหญ่ ในวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๒ ว่า

“...ขอให้ดำเนินงานของโครงการให้เป็นวิชาการ เพื่อประโยชน์แก่ผู้เข้าชมด้วย...”

ปัจจุบัน โครงการพระราชดำริสวนหาดทรายใหญ่ เป็นโครงการตัวอย่างที่คืนทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่า สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ สู่แผ่นดินไทย สมดังพระราชประสงค์ ทั้งยังเป็นบทเรียนให้เห็นว่า การปลูกป่านั้นสามารถทำได้แม้ในพื้นที่แห้งแล้งที่สุด ขอเพียงแต่ให้ชาวไทยทุกคนตั้งใจจริง และร่วมมือร่วมใจกัน ป่าเสื่อมโทรมก็จะกลับคืนเป็นป่าอันอุดมสมบูรณ์ทั่วแผ่นดินไทย เช่นหาดทรายใหญ่ในวันนี้

โครงการป่ารักษ์น้ำ

“...พระเจ้าอยู่หัวเป็นน้ำ ฉันจะเป็นป่า ป่าที่ถวายความจงรักภักดี
ต่อน้ำ...”

“...พระเจ้าอยู่หัวสร้างอ่างเก็บน้ำ ฉันจะสร้างป่า...”

พระราชปณิธานข้างต้นนี้ เป็นที่มาของชื่อโครงการ “ป่ารักษ์น้ำ” ในคราวที่โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปทรงเยี่ยมราษฎรในภาค

อีสาน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทอดพระเนตรเห็นไม้ใหญ่ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้แดง ไม้พะยุง ไม้ประดู่ เป็นต้น ถูกตัดไปใช้ในการต้มเกลือเป็นจำนวนมาก ทั้งได้ทอดพระเนตรพื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งที่มีการฉีดน้ำลงไปละลายเกลือใต้ดินและสูบขึ้นมาต้ม มีสาเกลือจับเป็นคราบสีขาวอยู่ตามผิวดิน แม้กระจายเป็นบริเวณกว้าง พื้นที่บางแห่งเริ่มเป็นผืนดินที่มีแต่ฝุ่นทรายและทิ้งร้างไว้ เมื่อป่าหมดสภาพไป นอกจากทำให้เกิดภาวะฝนแล้ง ปลูกพืชพรรณธัญญาหารไม่ได้ผล สัตว์ป่าที่เคยมีชุกชุมก็พลอยลดจำนวนลง บางชนิดสูญพันธุ์ไปก็มี

สภาพป่าที่ถูกทำลาย

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงค้นคว้าจากหนังสือพบว่ารากต้นไม้จะอุ้มน้ำจืดเอาไว้ และน้ำจืดจะไปกตน้ำเค็มที่อยู่ในพื้นดินใต้รากลงไป ทำให้น้ำเค็มหรือดินเค็มไม่สามารถลอยตัวขึ้นมาข้างบนได้ แต่เมื่อตัดไม้มาๆ และนานเข้าดินเค็มเหล่านั้นก็ลอยตัวขึ้นมา เมื่อดินมีสภาพเค็มหมดแล้ว ราษฎรก็จะไม่มีที่ดินทำมาหากิน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงห่วงใยในปัญหาดังกล่าว ดังนั้นในขณะที่พระราชทานงานด้านศิลปาชีพ ก็ทรงสร้างงานด้านการ

ทรงปลูกต้นไม้เพื่อเป็นแบบ
อย่างให้พสกนิกรร่วมกัน
ดูแลรักษาป่า รักษาต้นไม้
เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของ
ผืนแผ่นดิน

อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
ตลอดจนปลูกฝังคุณธรรม
เพื่อประโยชน์ในการ
พัฒนาท้องถิ่นพร้อมกันไป
ด้วย จึงพระราชทาน
“โครงการป่ารักน้ำ”
แห่งแรกขึ้นที่บ้านถ้ำด้วง
อำเภอสองดาว จังหวัด
สกลนคร เมื่อวันที่ ๒๐
ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้
พระราชทานเงินของ
มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ

และเงินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จำนวนหนึ่ง ตั้งเป็น
กองทุนอาชีพสำหรับโครงการป่ารักน้ำ ทรงมอบหมายให้ท่านผู้หญิง
สุประภาดา เกษมสันต์ ราชเลขานุการในพระองค์ขณะนั้น และพันเอก เรวัต
บุญทับ (ปัจจุบันคือ พลเอก ณพล บุญทับ)
ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๒๓ เป็นผู้จัด
เตรียมพื้นที่เพื่อทรงปลูกป่าเป็นตัวอย่าง

ป่ารักน้ำบ้านถ้ำด้วง

พื้นที่ซึ่งเตรียมไว้เพื่อทรงปลูกป่า
แห่งแรกตามโครงการป่ารักน้ำ ทรงเช่า
จากราษฎรบ้านถ้ำด้วงจำนวน ๑ ไร่

พราหมณ์ทำพิธีบวงสรวง

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร
โครงการปาร์กน้ำภาคอีสาน

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เชิญพราหมณ์มาทำพิธีบวง
สรวงประกาศอัญเชิญเทพดาอารักษ์เจ้าป่ามาสถิตอยู่ ณ ป่าที่ทรงปลูก เพื่อ
รวมน้ำใจชาวบ้าน และสร้างความศักดิ์สิทธิ์แก่โครงการ เสร็จจากพิธีบวง
สรวงเทพดาอารักษ์แล้ว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจึงทรง
ปลูกป่าอย่างถูกวิธีเป็นตัวอย่าง แล้วทรงชวนราษฎรร่วมกันปลูกป่า

เมื่อทรงเริ่มโครงการปาร์กน้ำเพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารที่บ้านถ้ำตี้ว
ซึ่งมีเนื้อที่ปลูกป่าเริ่มแรกเพียง ๑ ไร่ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี
นาถทรงแนะนำให้ราษฎรปลูกต้นยูคาลิปตัสเป็นไม้ใช้สอย และระหว่างที่
ต้นไม้ยังไม่โต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถได้ทรงปล่อยปลานิล ปลาไน ปลายี่สกเทศ ปลาหมอตาล
และกุ้งก้ามกราม ลงในอ่างเก็บน้ำคำจวงหลายหมื่นตัวเพื่อขยายพันธุ์ แต่ละ
ครอบครัวได้รับพระราชทานวัว ควาย ไก่ หนาคราช้าว ต่อมา ได้ทรงเช่า

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทอดพระเนตร
การปลูกป่าในโครงการปาร์กน้ำที่อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร

ที่ดินจากราษฎรที่ทิ้งให้ร้างเพิ่มเติม จนกลายเป็นเนื้อที่ปลูกป่าทั้งสิ้น ๖๐ ไร่ ๓ งาน ส่วนราษฎรที่ทรงมอบหมายให้ปลูกป่าและดูแลรักษาป่าในระยะเริ่มแรกมี ๓๕ ครอบครัว ได้รับพระราชทานเงินเดือนครอบครัวละ ๑,๕๐๐ บาท ต่อมาเมื่อราษฎรบ้านถ้ำตีว ๗ ครอบครัว เป็นครอบครัวที่ยากจน ไม่มีอาชีพที่แน่นอนได้อาสาปลูกป่าถวายจึงพระราชทานเงินเดือนให้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านถ้ำตีวอีก ๓๓ ครอบครัวที่มีอาชีพอื่นอยู่แล้ว ได้ใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพมาปลูกป่าถวายโดยไม่ขอรับพระราชทานเงินเดือน งานปลูกป่าในโครงการปาร์กน้ำแห่งแรกที่บ้านถ้ำตีว จึงสัมฤทธิ์ผลตามพระราชดำริ ทั้งในด้านการร่วมใจกันปลูก และรักษาป่า ความรัก ความผูกพันของราษฎรในพื้นที่ซึ่งมีต่อต้นไม้ในป่า ตลอดจนการเห็นคุณค่าของป่าไม้ เห็นประโยชน์ของการรักษาป่าไม้ไว้

ปัจจุบันบ้านถ้ำตีว ได้เปลี่ยนสภาพจากป่าเสื่อมโทรม แห้งแล้งมีแต่ฝุ่น กลายเป็นผืนดินที่จำเริญรุ่มรื่นด้วยร่มเงาของพรรณไม้ที่เติบโตขึ้นทุกขณะ ส่วนไม้ที่ปลูกไว้เป็นไม้ใช้สอย โดยเฉพาะยูคาลิปตัสเติบโตพอที่ชาวบ้านจะตัดมาใช้ประโยชน์ และขายเพื่อเป็นรายได้ของครอบครัวพร้อมกับการปลูกใหม่ทดแทนต้นที่ถูกตัดไป

ผืนป่าเล็กๆ ดังกล่าว ซึ่งเป็นป่ารกน้ำแห่งแรก ได้ผลสมตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ได้ทรงบันทึกไว้เมื่อครั้งที่ทรงเริ่มงานโครงการป่ารกน้ำ คือ

“...จำเป็นที่จะพยายามรักษาป่านั้นไว้ ก็ถูกต้องกับใจที่พยายามให้คนที่ไม่มีที่ทำกิน ทำกินได้อย่างผาสุก และเป็นการเรียนรู้รักษาป่าไปในตัว ถ้าเราทำสำเร็จสักราย ก็จะรักษาป่าไม่ได้ทั่วประเทศ...”

ป่ารกน้ำบ้านหนองไผ่

เมื่อทรงเริ่มงานป่ารกน้ำเป็นแห่งแรกที่บ้านถ้ำตัว อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนครแล้ว วันรุ่งขึ้นสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรที่วัดป่าสุขเกษมนิราศภัยบ้านหนองไผ่ ตำบลโคกสี อำเภอสว่างแดนดิน ทรงพบว่าหมู่บ้านนี้มีราษฎรอยู่ ๒ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งมีฐานะดี มีเรือนหลังใหญ่ มีที่ดินครอบครองประมาณ ๕๐-๖๐ ไร่ เป็นกลุ่มที่มีอาชีพตัดไม้ขาย แต่อีกกลุ่มหนึ่งมีฐานะยากจน สภาพความเป็นอยู่แร้นแค้น ไม่มีที่ดินทำกิน สุขภาพทรุดโทรมมาก เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับภูพานราชนิเวศน์แล้ว ได้มีพระราชเสาวนีย์ให้พันเอก เรวัต บุญทับ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท มีพระราชดำริให้ช่วยเหลือราษฎรบ้านหนองไผ่ คือ ขั้นแรกให้มีฉางข้าว มีถังเก็บน้ำฝนสำหรับดื่มได้ตลอดปี มีโค เกวียนสำหรับบรรทุกสิ่งของ และให้ทุกคนรอบครัวเลี้ยงไก่ นำไข่มารับประทานเป็นการป้องกันโรคขาดอาหาร และบำรุงสมองเด็กให้เจริญทันอายุ ให้ทุกบ้านมีที่สำหรับทอผ้า มีแปลงปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหมใช้เอง และส่งไปขายมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ นอกจากนี้ มีพระราชเสาวนีย์ให้ส่งเจ้าหน้าที่เกษตรไปแนะนำการทำสวนของหมู่บ้าน ซึ่งราษฎรทุกคนจะได้รับประโยชน์ เช่น เพาะเห็ดไข่ ปลูกมะม่วง กลั้วย มะขาม แคน มะละกอ กระบก พืชผักสวนครัว เช่น พริก ต้นหอม แตงกวา เป็นต้น

ส่วนผู้ชายในหมู่บ้านให้หัดเพาะชำกล้าไม้ และปลูกป่า โดยปลูกไม้เนื้อแข็งที่สูงค่า เช่น ไม้แดง เต็ง มะค่า ประดู่ รวมทั้งมะม่วงป่า และ

ซีเหล็ก ทั้งยังโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปลูกไม้ประเภทบำรุงดิน เช่น แคบ้าน กระถินยักษ์ ฯลฯ ซึ่งใบที่ร่วงหล่นจะกลายเป็นปุ๋ยบำรุงดิน ปลูก นุ่นเก็บฝักมาทำผ่านวมส่งขายมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ และพระราชทาน ทหาร ตำรวจเมื่อเสด็จเยี่ยมฐานปฏิบัติการต่างๆ

นอกจากนี้ให้เช่าที่ดินรกร้างจากราษฎรบ้านหนองไผ่ จำนวน ๑๐ ไร่ ทรงคัดเลือกราษฎรบ้านหนองไผ่ที่ยากจน ไม่มีที่ดินทำกิน มีบุตร มากและมีความขยันขันแข็ง จำนวน ๕ ครอบครัว เข้ามาอยู่ในที่ดิน ๑๐ ไร่ นี้ และ พันเอก เรวัตฯ นำทหารไปช่วยสร้างบ้านให้ทุกครอบครัว ตลอดจน สร้างฉางข้าว ซุดบ่อน้ำ สร้างเรือนเพาะชำ เล้าไก่ และพระราชทาน โคเทียมเกวียนสำหรับใช้เป็นพาหนะบรรทุกสิ่งของต่างๆเมื่อจำเป็น พร้อมทั้งทรงมอบหมายให้ราษฎรปลูกต้นไม้ และดูแลรักษาป่าในพื้นที่ ครอบครัวละประมาณ ๑ ไร่ ๓ งาน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหลือจากการสร้างบ้าน

ต่อมา เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จ พระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรที่บ้านห้วยไหล่ ตำบลมหาชัย อำเภอ ปลาปาก จังหวัดนครพนม ได้ทรงพบราษฎรที่มีความเป็นอยู่แร้นแค้น ไม่มี ที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ไม่มีที่ทำกิน และมีบุตรมากอีก ๔ ครอบครัว จึง มีพระราชเสาวนีย์ให้นำราษฎรเหล่านี้มาช่วยปลูกต้นไม้ และดูแลรักษาป่า ที่ป่ารักน้ำบ้านหนองไผ่ ขณะนั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่มีราษฎรบ้าน หนองไผ่นำที่ดินมาถวายจำนวน ๑๓ ไร่ เมื่อรวมกับที่ดินที่ทรงเช่าไว้แต่เดิม ทำให้สามารถขยายพื้นที่ปลูกบ้านให้ราษฎรทั้ง ๙ ครอบครัว และแบ่งพื้นที่ สำหรับปลูกต้นไม้ครอบครัวละ ๒ ไร่ ๒ งาน

เมื่อเวลาผ่านไปเพียง ๖ เดือน ต้นไม้บางชนิดโดยเฉพาะไม้ใช้สอย เช่น ยุกาลิปตัส ได้เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ราษฎรเกิดความหวัง ว่า ถ้าปลูกป่าตั้งแต่บัดนี้ ทุกคนย่อมมีโอกาสได้ใช้ไม้ที่ตนปลูกภายใน ระยะเวลาไม่ถึง ๑๐ ปี โครงการป่ารักน้ำจึงเป็นที่สนใจของราษฎรเป็น อันมาก ทำให้โครงการนี้ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว มีราษฎรเป็นจำนวน มากขอผ่อนเกล้าผ่อนกระหม่อมถวายที่ดินที่ติดกับโครงการป่ารักน้ำที่

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเยี่ยมพสกนิกรในโครงการปาร์กน้ำ เพื่อติดตามความคืบหน้าและอุปสรรคของการดำเนินงานในโครงการ

บ้านหนองไผ่ บางรายไม่ชอบรับค่าตอบแทนใดๆ จำนวนที่ดินในโครงการปาร์กน้ำที่บ้านหนองไผ่จึงเพิ่มขึ้นเป็น ๖๐๐ ไร่ นับเป็นการเกื้อกูลและอำนวยความสะดวกแก่โครงการปาร์กน้ำที่บ้านหนองไผ่เป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ใดในภาคอีสาน ถ้าทรงพบราษฎรที่ยากจน มีความเป็นอยู่แร้นแค้นขัดสน ก็จะทรงรับเข้ามาอยู่ในโครงการปาร์กน้ำที่บ้านหนองไผ่นี้

พื้นที่ ๖๐๐ ไร่ ของโครงการปาร์กน้ำบ้านหนองไผ่ ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านหนองไผ่เป็นพื้นที่ปลูกป่าที่มีสมาชิกจำนวน ๓๖ ครอบครัว ปลูกต้นไม้ ๑๐๐,๐๐๐ ต้น เพื่อให้เติบโตเป็นป่า มีบ้านพระราชทานอยู่ ๓๗ หลัง และระยะแรกสมาชิกได้รับพระราชทานเงินเดือนละ ๑,๕๐๐ บาท

บ้านเล็กในป่าใหญ่

ป่าอมก๋อย เป็นผืนป่าที่มีเนื้อที่ ๑,๔๓๗,๕๐๐ ไร่ มีเขตติดต่อกับ อำเภอสอด อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน อำเภอสามเงา อำเภอแม่ระมาด อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก และติดต่อกับสหภาพพม่าทางทิศตะวันตก ทั้งพื้นที่ยังครอบคลุมเทือกเขาที่เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำของลำน้ำแม่ปิง หนึ่งในสี่ของลำน้ำที่ไหลมารวมกันเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา ป่าอมก๋อยแต่เดิมมาจึงเป็นที่รวมความสมบูรณ์ของป่าไม้หลากหลายลักษณะ ทั้งป่าดิบเขา ป่าสนเขา และป่าดงดิบ และเป็นถิ่นกำเนิดของสัตว์ป่าหายากหลายชนิด โดยเฉพาะกวางผา

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปถึงผืนป่าแห่งนี้ และได้ทรงทราบปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น จึงมีพระราชดำริให้ กองทัพอากาศที่ ๓ และกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค ๓ ดำเนินการอนุรักษ์สภาพป่าอมก๋อย โดยยึดหลัก ๓ ประการคือ รักษาสภาพป่าไม่ให้ถูกทำลาย ฟื้นฟูสภาพป่าที่ถูกทำลายให้คืนสภาพธรรมชาติ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรให้มีอาชีพ และที่ทำกินถาวร โดยจัดตั้ง **โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่** ขึ้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

ป่าอมก๋อยเป็นถิ่นกำเนิดของกวางผา สัตว์ป่าหายาก ที่เหลืออยู่แห่งเดียวในประเทศไทย

เพื่อรักษาสภาพป่าไม่ให้ถูกทำลาย กองทัพอากาศที่ ๓ และกอง
อำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค ๓ จึงส่งชุดปฏิบัติการเข้าประจำ
พื้นที่ตามจุดต่างๆ ในหมู่บ้านที่เป็นแหล่งลักลอบล่าสัตว์ป่าแหล่งใหญ่ ๔
หมู่บ้าน คือ บ้านมุเซอหลังเมืองเก่า บ้านมุเซอหลังเมืองใหม่ บ้านกะเหรียง
และบ้านลีซอ และทำหน้าที่ลาดตระเวนในป่า โดยเฉพาะตามเส้นทางที่
เคยเป็นทางลักลอบล่าเลี้ยงสัตว์ป่า ไม้ และฝิ่น ออกจากป่า เพื่อสกัดกั้น
การล่าสัตว์และตัดไม้ เจ้าหน้าที่อีกส่วนหนึ่งเข้าไปในหมู่บ้านทุกแห่งของ
ป่าอมก๋อย เพื่อประชุมอบรมและสร้างความเข้าใจให้แก่ราษฎรถึงความ
สำคัญของป่าไม้และสัตว์ป่าที่มีต่อชีวิตของทุกคนในหมู่บ้าน รวมทั้ง
ชักชวนให้ราษฎรยุติการล่าสัตว์และตัดไม้ทำลายป่า ตามพระราชประสงค์
ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อดำรงรักษาและพัฒนาป่า
แห่งนี้ให้อุดมสมบูรณ์ดังที่เคยเป็นมาในอดีต ราษฎรจึงพร้อมใจกันเลิก
ล่าสัตว์เข้าร่วมในพิธีมอบอาวุธและปฏิญาณตนเลิกล่าสัตว์ป่า เพื่อถวาย
พระราชกุศลแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาส
วันเฉลิมพระชนมพรรษา ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

วันประกอบพิธีคือวันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ นักล่าสัตว์แห่ง
ป่าอมก๋อย จำนวน ๕,๐๐๐ ราย ได้นำปืน จำนวน ๑,๓๐๐ กระบอกมา
มอบให้พลเอก สุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น
ซึ่งเป็นประธานในพิธี พร้อมถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระสาทิสมลักษณ์
ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถว่าจะไม่ล่าสัตว์อีกต่อไป

ภายหลังวันที่ราษฎรในพื้นที่ป่าอมก๋อยได้ถวายสัตย์ปฏิญาณ
เลิกล่าสัตว์ป่า ประกอบกับชุดปฏิบัติการของกองอำนวยการโครงการ
อนุรักษ์สภาพป่าพื้นที่อำเภออมก๋อย ตรวจลาดตระเวนอย่างเข้มงวดอยู่
ตลอดเวลา ทำให้การล่าสัตว์ป่าและการลักลอบตัดไม้ลดลงไปเป็นอันมาก
สัตว์ป่าที่หลบภัยเข้าไปอยู่ในป่าลึกจึงเริ่มออกมาปรากฏตัวในป่าโปร่ง
ที่เคยเป็นแหล่งอาหาร แหล่งน้ำมาแต่เดิม และชุกชุมมากขึ้น ทั้งนกชนิด
ต่างๆ ไก่ป่า ไก่ฟ้า เก้ง กวาง และช้าง

จากนั้น จึงเริ่มงานฟื้นฟูสภาพป่าอมก๋อยส่วนที่เสื่อมโทรม จำนวน ๔๘,๐๐๐ ไร่ จากการบุกเบิกทำลายด้วยการเผาถางเพื่อทำไร่เลื่อนลอยและตัดไม้เผาถ่าน โดยให้ดำเนินการปลูกป่าในป่าทุกแห่งที่เสื่อมโทรม เริ่มจากพื้นที่ลาดชันก่อนเพื่อป้องกันการชะล้างหน้าดินและป้องกันดินพังทลายรวมทั้งเพื่อรักษาผืนป่าบนภูเขาที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ไว้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารตลอดไป อีกประการหนึ่ง เป็นการสนองพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการปลูกป่า จึงปลูกไม้ใช้สอยในหมู่บ้านไปพร้อมกับการปลูกป่า ทำให้ชุมชนในหมู่บ้านหมดความจำเป็นที่จะต้องตัดไม้ในป่ามาใช้

ไม้ใช้สอยที่นำมาปลูกในปีแรก เป็นพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมแก่สภาพพื้นที่และโตเร็ว ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง รวมทั้งเป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมครัวเรือนของราษฎร เช่น แคน ไม้ สะเดา มะกอก มะตูม มะขาม ชีเหล็ก หว่านแขก จามจุรี บุนนาค ไม้ ปอสา ขมิ้นต้น กระถิน ดีปลี พริกไทย เป็นต้น โดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้าไปดำเนินการตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ การปลูก การดูแลรักษา และการล้อมรั้ว ส่วนในปีต่อไป จึงให้ราษฎรเข้าร่วมดำเนินการ เมื่อราษฎรสามารถปลูกป่าได้เอง จึงมอบหมายให้ราษฎรดำเนินการโดยจ่ายค่าตอบแทนให้ บางหมู่บ้านที่ราษฎรยังไม่พร้อม เจ้าหน้าที่ป่าไม้ยังคงดำเนินการให้ต่อไป

เมื่อมีพระราชดำริให้ฟื้นฟูสภาพป่าอมก๋อย ราษฎรที่อาศัยอยู่ในป่าแห่งนี้ ถูกยับยั้งไม่ให้เผาป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย เผาถ่าน และรับจ้างบุคคลภายนอกตัดไม้และแปรรูปเพื่อลอบล่าเลี้ยงออกจากป่า รวมทั้งยับยั้งการล่าสัตว์ป่าเพื่อเป็นอาหารและลักลอบส่งขายแก่บุคคลภายนอก สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงห่วงใยว่าราษฎรที่อาศัยอยู่ในป่าอมก๋อยจะเดือดร้อน จึงมีพระราชดำริให้ดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรไปพร้อมกันด้วย ดังเคยมีพระราชดำรัสว่า

“...เขาเคยอยู่อย่างไร ก็ให้เขาอยู่อย่างนั้นเราเข้าไปส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้เขามีรายได้เพิ่ม ให้มีสุขภาพที่ดีขึ้น...”

สภาพป่าอันชุ่มชื้นของ
ดอยม่อนจอง

ด้วยเหตุนี้จึง
เกิดการจัดตั้งชุมชนที่
อาศัยอยู่ในป่าอมก๋อย
ในรูป “บ้านเล็กในป่า
ใหญ่” ขึ้น โดยรวมกลุ่ม
หมู่บ้านที่อยู่อย่าง
กระจัดกระจาย กำหนด
พื้นที่ทำกินเป็นหลัก
แหล่ง ให้ปลูกพืชผัก
สวนครัว เลี้ยงสัตว์ใน
ครัวเรือน

“...ให้ป่าอยู่กับคนได้

คนอยู่กับป่าได้ โดยไม่มีการทำลาย...”

“...ความจริงชาวเขา เขาเดินอยู่ในป่าในเขา ก่อนที่พวกเราจะเข้าไป
เสียอีก เพราะฉะนั้นต้องเห็นใจเขา เราต้องช่วยเขา จะไปห้ามเขา ไป
กวาดต้อนเขาลงมาอยู่พื้นล่างนั้น เขาอาจลำบาก ทำมาหากินยาก
ดังนั้นจึงควรมหาโครงการอะไรสักอย่างที่จะให้เขาอยู่กับที่ไม่ขยายตัว
โดยหาอะไรให้เขาทำ เช่น ศิลปอาชีพ...”

“...ให้กำหนดที่ให้เขาทำมาหากิน ชาวเขาเหล่านี้เป็นพวกที่ทำกร
เพาะปลูกทั้งนั้น เขาอยู่ได้ด้วยการทำไร่ข้าว ซึ่งจะต้องส่งเสริมให้
เขามีผลผลิตมากขึ้น ในพื้นที่ที่เราจำกัดให้...”

ด้วยพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ดังกล่าว จึงเป็นที่มาของโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ ซึ่งมีความหมายว่า
“คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างกลมกลืน โดยคนเป็นผู้รักษาป่า” หรือ “คนอยู่
กับป่าได้อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน”

โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่
เริ่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้ทรงตั้งโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่แห่งแรกที่บ้านห้วยไม้หก ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ในระยะแรกได้พระราชทานพระราชทรัพย์ให้จัดตั้งธนาคารข้าวขึ้น พร้อมกับพระราชทานข้าวสารจำนวนเพียงพอที่จะเลี้ยงราษฎรในหมู่บ้านได้ตลอดปีแรกของการเข้ามาอยู่ในโครงการ ด้วยมีพระราชดำริว่าบ้านเล็กในป่าใหญ่เป็นการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตดั้งเดิมของราษฎรในพื้นที่มาเป็นวิถีชีวิตแบบใหม่โดยที่ราษฎรยอมปรับตัวไม่ทัน รายได้ที่เคยได้จากป่า คือ การตัดไม้ เผาถ่าน หาเห็ดเหาะ ล่าสัตว์ ฯลฯ ไม่อาจหาได้ รายได้จึงลดลง หรือไม่มีรายได้เลย

ส่วนการปลูกข้าวของราษฎรในหมู่บ้าน ทางโครงการได้นำวิธีการทำนาเข้าไปแนะนำแทนการปลูกข้าวไร่ ได้จัดหาแหล่งน้ำ และแนะนำวิธีการนำน้ำเข้าสู่พื้นที่เพาะปลูกหลังฤดูเก็บเกี่ยว มีการปลูกถั่วเหลือง ถั่วแขก เพาะเห็ด และการทอผ้า จัดสร้างโรงเรียน และสถานอนามัย

ลักษณะการดำเนินงานของโครงการฯ เป็นแบบผสมผสานโดยคณะเจ้าหน้าที่จากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง มีหน่วยงานทหารเป็นกองอำนวยการ เข้าไปดำเนินการใน ๔ ลักษณะ คือ บ้านเล็กในป่าใหญ่ที่เป็นไปตามวิถีชีวิตของราษฎรที่เป็นอยู่มาแต่เดิม บ้านเล็กในป่าใหญ่ที่เกิดจากการริเริ่มของราษฎรเอง บ้านเล็กในป่าใหญ่ที่เกิดจากการส่งเสริมของทางราชการหรือองค์กรเอกชน และบ้านเล็กในป่าใหญ่ที่ทางราชการจัดตั้ง

พระราชทานอาหารปลาในบ่อเพาะพันธุ์ปลา ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไป
ทรงเยี่ยมราษฎรโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ บ้านห้วยไม้หก

ในระยะแรกของการดำเนินโครงการฯ เมื่อมีการมอบหมายให้ราษฎร
ป้องกันรักษาป่าในหมู่บ้านของตนเอง จึงมีการฝึกอบรมราษฎรที่อยู่ใน
หมู่บ้านที่ล่อแหลมต่อการบุกรุกทำลายป่าและล่าสัตว์ตามหลักสูตร
“ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า” (รสทป.) ซึ่งได้ผลในระดับหนึ่งแต่ยังไม่เป็น
ที่เชื่อมั่นได้ว่าจะดำเนินไปอย่างยั่งยืน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
มีพระราชหฤทัยห่วงใยราษฎรที่อยู่ในโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่เป็น
อันมาก เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมโครงการอนุรักษ์สภาพป่าใน
พื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ณ
ศูนย์ปฏิบัติการนางนอน เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๐ จึง
พระราชทานพระราชดำริแก่หัวหน้าโครงการพิเศษ สำนักงานป่าไม้ว่า

“...พวกเรามีแต่หาหน้าที่มาให้ราษฎรทำ โดยไม่คำนึงถึงเลยว่า
ราษฎรเหล่านั้นมีอะไรรับประทานหรือไม่ เพราะฉะนั้นเราควรหา
อาชีพเสริม อย่างเพาะพันธุ์พืชอะไรต่างๆ...เพาะเลี้ยงสัตว์ป่า ไก่ป่า...
เราต้องมีอาชีพเสริมให้เขา... เลี้ยงน้ำผึ้งป่า... ไม่ใช่ว่าบอกให้เขา
สมัครพิทักษ์ป่าแล้วเขาไม่รู้ว่าจะทำอะไร... ได้รับความดีอะไรบ้าง มันจะ

เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ไปทรงเยี่ยมโรงเรียนในโครงการฟื้นฟูสภาพป่าอำเภอไทยปรကာ

คอยฟ้าห่มปก

ผืนป่าบนคอยฟ้าห่มปก

เป็นการสูญเสียเปล่าๆ เขาจะไม่เข้าใจว่ามารักษาป่าเพื่ออะไร...
นี่เราบอกง่ายๆ ว่าเพื่อน้ำอย่างหนึ่งละ... ต่อไปบอกอีกหลายๆ
อย่างให้เขามีทางทำมาหากินกับป่า... สภาพป่าความชื้นแค่นั้นจะ
ปลูกอะไรได้บ้างสำหรับเขาเอาไว้รับประทาน... เลี้ยงสัตว์อะไรได้บ้าง
เราช่วยเขาหาตลาดให้จำหน่ายออกได้... ต้องมีการทดแทน... ไม่ใช่
ที่เราสั่งให้เขาทำอย่างนี้แล้วเราไม่ได้ให้อะไรทดแทน...”

หัวหน้าฝ่ายโครงการพิเศษ สำนักงานป่าไม้เขตเชียงใหม่จึงได้น้อมรับกระแสพระราชดำรินำมาคิดพัฒนารูปแบบการดำเนินงานใหม่ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน คือ หลักการ ๓ อ. ได้แก่ อิ่ม อุ่น และอุดมการณ์

อิ่ม คือ ดำเนินการให้ราษฎรมีกิน มีใช้ ในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นอาหารโปรตีน เช่น เลี้ยงไก่ กบ ปลา และพัฒนาการเกษตรด้วยการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิต และส่งเสริมให้ปลูกผักรับประทานเอง เป็นต้น ตลอดจนส่งเสริมให้ใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน

อุ่น คือ ดำเนินการให้ราษฎรมีความมั่นคงในวิถีชีวิตด้วยการกำหนดขอบเขตพื้นที่ ให้สิทธิอยู่อาศัยทำกิน

อุดมการณ์ คือ ดำเนินการปลูกฝังจิตสำนึกให้ราษฎรรักษาป่า และปลูกต้นไม้ อาทิ การฝึกอบรม “ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า” โดยมีวัตถุประสงค์ให้ราษฎรในโครงการฯ มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง มีจิตใจคิดทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้คำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับร่วมกันทุกฝ่าย เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานต่อไป นอกจากนี้ให้ทุกคนในโครงการฯ มีหน้าที่รักษาป่า ได้แก่ ปกป้องคุ้มครองป่า ฟื้นฟูบำรุงรักษาป่า และใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน

โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ในปัจจุบัน ดำเนินการอยู่เกือบทุกภาคของประเทศ โดยแยกเป็นโครงการย่อยเพื่อความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ คือ โครงการอนุรักษ์สภาพป่าในพื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าสะเมิง อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ โครงการสถานีสาธิต และถ่ายทอดการเกษตรป่าไม้ สิ่งแวดล้อมบ้านแปกแซม อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โครงการช่วยเหลือราษฎรบ้านขุนวิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ โครงการฟื้นฟูสภาพป่าพื้นที่อำเภอไชยปราการ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โครงการทดลองให้คนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน ในลักษณะ “บ้านเล็กในป่าใหญ่” ตามพระราชดำริ โดยคัดเลือกครอบครัวชาวไทยภูเขาจากหลายเผ่า มาอยู่ร่วมกันในพื้นที่ของโครงการ

เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
ไปทรงเยี่ยมราษฎรบ้านเล็กในป่าใหญ่นิคมสร้างตนเองสุคีริน

บ้านเล็กในป่าใหญ่
ตามพระราชดำริ ที่เชียงราย

เช่น ที่ดอยฟ้าห่มปก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ และที่ดอยดำ ตำบลเวียงแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ บริเวณผานางผาเกิ้ง กิ่งอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย และโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ นิคมสร้างตนเองสุคีริน โครงการ “บ้านเล็กในป่าใหญ่” ตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรป่าไม้และน้ำของประเทศไทย

รัตนราชินีศรีประเทศ

พระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

เสด็จพระราชดำเนินไป
ทรงเยี่ยมสวนป่าสิริกิติ์
บ้านห้วยม่วง ในโอกาสนี้
ได้พระราชทานพระราชดำริ
ให้ปลูกไม้ชนิดโตเร็ว

สวนป่าสิริกิติ์

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้มีพระราชปรารภกับท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ อดีตราชเลขาฯ ในการในพระองค์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ว่ามีพระราชประสงค์จะทรงเห็นพื้นที่สักแห่งหนึ่งเป็นที่รวบรวมพรรณไม้ป่าของไทยที่ขึ้นในท้องถิ่นต่างๆ ไว้ในที่แห่งเดียวกันให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะหาได้ เพื่อให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้ใช้เป็นแหล่งศึกษาพรรณไม้ป่าของไทยในอนาคต อีกทั้งเป็นแหล่งขยายพันธุ์เพื่อมิให้ไม้ไทยสูญพันธุ์

จากแนวพระราชดำริดังกล่าว เหล่าข้าราชการบริพารและข้าราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมป่าไม้ กองทัพบก กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ได้ร่วมกันสร้างสวนรวมพรรณไม้ป่าถวายเป็นของขวัญในมหามงคลสมัยที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ สวนป่าเฉลิมพระเกียรติดังกล่าว ได้รับพระราชทานนามว่า “สวนป่าสิริกิติ์” ซึ่งมีอยู่ในทุกภาคของประเทศไทย ได้แก่

สวนป่าสิริกิติ์บ้านห้วยม่วง

สวนป่าสนองพระราชปณิธานแห่งแรกตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำภาชีที่ **บ้านห้วยม่วง** ตำบลตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ในบริเวณป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน ๓,๐๐๐ ไร่ อยู่ติดชายแดนไทย - พม่า โดยมีทิวเขาตะนาวศรีกั้นเขตแดน ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาลูกเล็กๆ สลับเป็นลูกคลื่นลอนลาด สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง ๑๘๐ - ๒๕๐ เมตร ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย สภาพดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เดิมแถบนี้มีชาวกะเหรี่ยงอพยพจากจังหวัดเพชรบุรี มาตั้งบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจาย ต่อมา มีชาวเมืองจากทุกภาคมาทำแร่ดีบุก และปลูกพืชไร่ตามที่ราบเชิงเขา เมื่อแร่ราคาตก และฝนน้อยปลูกพืชไร่ไม่ได้ จึงตัดป่าเลื้อยไม้ขาย และล่าสัตว์ สภาพป่าไม้ดั้งเดิมเป็นป่าเต็งรังผสม มีพรรณไม้สำคัญคือ เต็ง รัง รกฟ้า แดง ประดู่ มะค่าแต้ ตีนนก ฯลฯ ไม้พื้นล่างเป็นพวกไผ่รวก ไผ่เพ็ก สภาพป่าเสื่อมโทรมแห้งแล้ง เนื่องจากถูกลักลอบตัดไม้มาโดยตลอด

โครงการสวนป่าสิริกิติ์เริ่มต้นปลูกป่าเป็นปฐมฤกษ์เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ในพื้นที่ ๑๐๐ ไร่ พลโท ศัลย์ ศรีเพ็ญ แม่ทัพภาคที่ ๑ ในขณะนั้นเป็นประธาน มีพ่อค้า ประชาชน นักเรียน นักศึกษา และข้าราชการ ร่วมกันปลูกต้นไม้ ๔,๐๐๐ ต้น เช่น เต็ง รัง ประดู่ มะค่า เป็นต้น

พ.ศ. ๒๕๓๔ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการดำเนินงานโครงการสวนป่าสิริกิติ์บ้านห้วยม่วง และทรงปลูกต้นพะยุงไว้เป็นที่ระลึก

สวนป่าสิริกิติ์ปลูกไม้โตเร็ว

โครงการสวนป่าสิริกิติ์ดำเนินการจัดที่ทำกินให้ราษฎรในพื้นที่ จัดหาแหล่งน้ำ สนับสนุนพันธุ์ไม้ ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์พืชไร่จำพวก ข้าวโพด พักทอง มันสำปะหลัง ข้าวไร่ พืชผัก และจัดงานศิลปาชีพให้เป็นอาชีพเสริม

ต่อมา ได้ดำเนินการปลูกป่าเสริมพื้นที่ป่าธรรมชาติที่ถูกทำลายลง พันธุ์ไม้ที่ปลูกเสริมมีทั้ง ราชพฤกษ์ สะเดา มะค่าดีควาย กฤษณา อบเชย ขานาง อูโลก ชวนผึ้ง กระทิง กุ่ม ข่อย ไซเนา หลุมพี คอแลน พะยูน มะเกลือ มะหาด ฯลฯ

หอคอยสูงริมแก่งส้มแมว

โครงการฯ ได้จัดสร้างพลับพลาที่ประทับ และหอคอยสูงสำหรับทอดพระเนตรสัตว์ป่า จำพวกแก่ง เนื้อทราย ไก่ฟ้า ฯลฯ ที่โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เลี้ยงไว้ในป่าธรรมชาติฝั่งตรงกันข้าม

นกยูงที่เลี้ยงไว้ที่สวนป่าสิริกิติ์
บ้านห้วยม่วง

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงรับการน้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายโครงการสวนป่าเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ทรงปลูกต้นมะหาดในพื้นที่สวนป่าริมแก่งส้มแมว ซึ่งเป็นบริเวณที่สวยงามที่สุดของสวนป่าแห่งนี้ทาง

ธารน้ำของแก่งส้มแมว ไหลลดหลั่น เป็นน้ำตกน้อยใหญ่ กลายเป็นแหล่งพักผ่อน
หย่อนใจของผู้รักธรรมชาติ

สภาพห้วยแก่งส้มแมว
ในสวนป่าสิริกิติ์

ป่าไผ่ริมทางเสด็จ
พระราชดำเนิน

เสด็จพระราชดำเนิน
ไปทรงเยี่ยมราษฎร
ในพื้นที่ศูนย์ศึกษา
พรรณไม้ป่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
วันที่ ๒๐ มิถุนายน
๒๕๔๓

ต้นมะเกลือและหวาย

ไผ่

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไป
ทรงเยี่ยมราษฎรในโครงการสวนป่าสิริกิติ์บ้านห้วยม่วงหลายครั้ง ต่อมา
สวนป่าแห่งนี้ได้รับพระราชนุญาตให้เปลี่ยนชื่อเป็น **“ศูนย์ศึกษาพรรณ
ไม้ป่าสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์”** เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ ในพื้นที่สวนป่ามีทั้ง
พรรณไม้ท้องถิ่นดั้งเดิม ไม่มีค่าหายาก ไผ่ หวาย และสมุนไพรในประเทศ
ไทยประมาณ ๓๐๐ ชนิด เป็นแหล่งศึกษาพรรณไม้ป่าตามพระราชดำริ

ทรงปฏิสังขรณ์ถ้ำกับราษฎรที่เฝ้าหูลละของรูดีพระบาทรับเสด็จ ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปยังสวนป่าสิริเจริญวัฒนะและทรงเยี่ยมราษฎรบ้านโม่งหลวง

สวนป่าสิริจิตต์บ้านโม่งหลวง

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรบ้านโม่งหลวง หมู่ที่ ๖ ตำบลกองแขก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ ราษฎรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง มีอาชีพหลัก คือ ทำไร่ ทำนา ปลูกพืชตระกูลถั่ว เพื่อพัฒนาหน้าดิน เนื่องจากราษฎรในหมู่บ้านประสบปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำที่จะใช้ในการอุปโภคบริโภค มีเพียงลำห้วยโม่งหลวงซึ่งในหน้าแล้งปริมาณน้ำไม่เพียงพอในการทำไร่ทำนา

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจึงได้พระราชทานโครงการพัฒนาป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ **สวนป่าสิริจิตต์บ้านโม่งหลวง** กำหนดเป้าหมายให้พัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แจ่มเพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เริ่มจากพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนาแหล่งน้ำ อาชีพ สังคม และคุณภาพชีวิต ตลอดจนส่งเสริมงานหัตถกรรมพื้นบ้าน อาทิ การปักผ้ากะเหรี่ยง เป็นต้น

รัตนราชินีศรีประเทศ

พระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

ทรงปฏิบัติสนธิการกับราษฎรที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรและทอดพระเนตรโครงการพัฒนาป่าไม้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริสวนป่าสิริกิติ์ บ้านโม่งหลวง เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๔๒

พื้นที่ทำการเกษตร
และพื้นที่สำหรับ
ปลูกข้าว

ต่อมาทรงทราบว่าราษฎรบ้านโม่งหลวงขาดแคลนข้าวในการบริโภค จึงได้พระราชทานข้าวสารแก่ผู้แทนหมู่บ้านให้นำไปแจกจ่ายแก่ราษฎรจำนวน ๔๑ หมู่บ้าน และมีพระราชดำริให้จัดหาพันธุ์ข้าวที่ปลูกได้ดีในพื้นที่ของหมู่บ้าน เช่น พันธุ์ข้าวเจ้าฮ่อและพันธุ์ข้าวน้ำรู้ แจกจ่ายแก่ราษฎรพร้อมทั้งสร้างธนาคารข้าวพระราชทาน

พ.ศ. ๒๕๔๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังโครงการพัฒนาป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริบ้านโหม่ง หลวง หัวหน้าโครงการกราบบังคมทูลรายงานผลการดำเนินงาน ซึ่งปัจจุบันครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แจ่ม มีราษฎรจำนวน ๑๔๙ กลุ่มบ้าน มีการปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ปลูกจิตสำนึกให้ราษฎรรักษา ช่วยปลูกป่าและดูแลรักษาป่าให้คนกับป่าอยู่แบบเกื้อกูลอาศัยซึ่งกันและกัน ได้จัดตั้งกองทุนข้าวและกองทุนปุ๋ยในรูปแบบคณะกรรมการหมู่บ้าน ส่งเสริมการเลี้ยงปลา และปลูกพืชผักเป็นอาหาร นอกจากนี้ มีโครงการ ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนเพื่ออนุรักษ์พันธุ์ไม้ท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พืชสมุนไพรที่ราษฎรนำมาใช้ในการรักษาโรคตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระราชดำริให้จัดทำ โครงการปลูกไม้โมกมัน ซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อนและมีสีสวยคล้ายงาช้างสำหรับ นำมาเป็นวัตถุดิบในโครงการแกะสลักไม้ของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ

สวนป่าสิริกิติ์บ้านมิดหลวง

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไป ทรงเยี่ยมราษฎร **บ้านมิดหลวง** หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านทับ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านในโครงการพัฒนาป่าไม้อันเนื่องมาจาก พระราชดำริสวนป่าสิริกิติ์ เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ทรง พระดำเนินเยี่ยมราษฎรบ้านมิดหลวง บ้านยอง บ้านเฮาะเก่า บ้านเฮาะใหม่ บ้านแปะ บ้านกอกน้อย ซึ่งเป็นราษฎรในหมู่บ้านโครงการพัฒนาป่าไม้ฯ ที่มีพระราชประสงค์ให้ราษฎรอาศัยทำกินอยู่ในป่าตามธรรมชาติ ช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้อันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและแหล่งอาหารให้ดี คือ ให้คนอยู่ได้ ป่าอยู่รอด เมื่อทรงซักถามถึงสภาพความเป็นอยู่ของราษฎร ทำให้ทรงทราบว่าราษฎรในชุมชนค่อนข้างยากจน ส่วนใหญ่ทำนา ทำไร่ ผลผลิตที่ได้ก็ใช้บริโภคในครัวเรือน มีการปลูกพืชหมุนเวียนโดยปลูกข้าว เจ้าเป็นหลัก และปลูกพืชอื่นแซมในนาข้าว เช่น ข้าวโพด แตง พริก ถั่ว เป็นต้น ส่วนสัตว์ที่เลี้ยงไว้ก็ปล่อยให้หากินตามบริเวณบ้าน ในเวลาว่าง

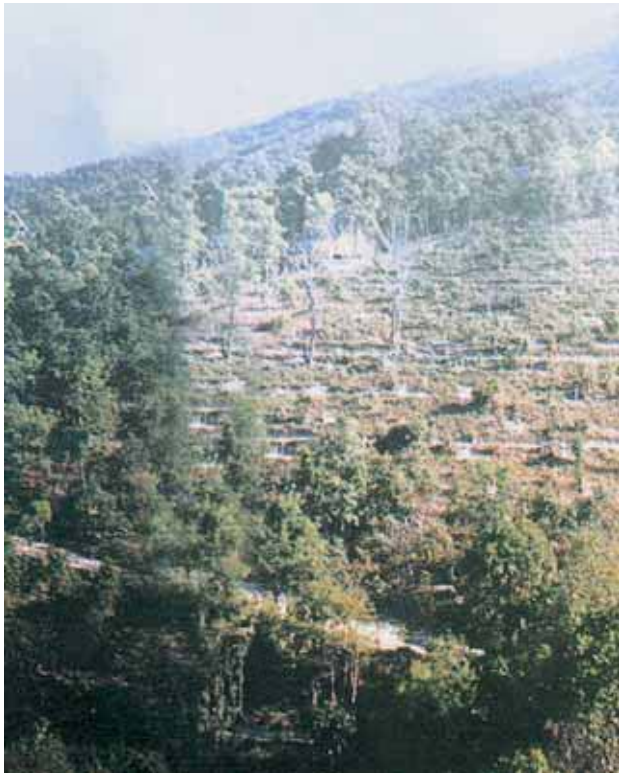
พระราชทานพระราชดำริให้ปลูกไผ่ก่ามเพื่อเป็นวัตถุดิบในการแกะสลัก และปลูกพืชสมุนไพร พืชสวนครัว เช่น ฝรั่ง กระวาน ข่า และขมิ้นใต้ไม้ยืนต้น

ผู้ชายจะจักสานสิ่งของเครื่องใช้ เข้าป่าหาของป่า ผู้หญิงจะทอผ้าจากฝ้าย ที่ปลูกเอง และย้อมจากสีธรรมชาติที่ได้จากเปลือกไม้ ได้ฝ้ายที่มีสีสัน สวยงาม

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชดำริให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องจัดทำโครงการส่งเสริมงานฝีมือพื้นบ้านสนับสนุนกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านมีดหลอง เพื่อนำผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ออกจำหน่ายในงานออกร้านและงานเทศกาลต่างๆ รวมทั้งนำไปฝากจำหน่ายตามร้านค้า ซึ่งจะทำให้ราษฎรเหล่านั้นมีรายได้เพิ่มขึ้น ผ้าทอของสตรีเผ่าลัวะเป็นงานฝีมือที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว สวยงาม การย้อมสีฝ้ายก็ยังคงย้อมจากสีที่ได้จากวัสดุธรรมชาติ เช่น ครั่ง ไม้แดง ไม้ฝาง หัวหมาก เป็นต้น จากนั้นได้มีพระราชดำริให้กรมชลประทานสำรวจและจัดสร้างฝายเก็บกักน้ำ เพื่อให้

ราษฎรใช้อุปโภคบริโภค เพราะแหล่งน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ลุ่มน้ำห้วยแม่โตมอย และลุ่มน้ำแม่ตุนั้น ยังไม่ได้มีการจัดการเก็บกักน้ำอย่างเป็นระบบที่จะส่งเข้าไปใช้ในหมู่บ้าน และให้ทางโครงการฯ ดำเนินการส่งเสริมด้านเกษตรกรรม เช่น สาธิตการตัดแต่งต้นถั่ว การขยายพันธุ์ไม้ผล วรรณคดีให้ราษฎรในชุมชนปลูกต้นไม้และกระตุ้นให้ชุมชนช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้ ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของชาติให้อยู่ยั่งยืนตลอดไป

สวนป่าสิริกิติ์บ้าน

ขุนแม่นาย

บ้านขุนแม่นาย หมู่ที่ ๑๔ ตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบระหว่างดอยผาหลวง ซึ่งอยู่ใกล้แหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญที่ไหลลงสู่อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๑,๒๐๐ เมตร ชุมชนบ้านขุนแม่นายมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “บ้านแม่นาคี” เป็นชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง มีอายุ ๑๒๘ ปี หรือประมาณ ๔ ชั่วอายุคน

ชุมชนมีขนาดเล็กเพียง ๒๔ หลังคาเรือน มีประชากร ๑๖๓ คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ภายในหมู่บ้านมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านขุนแม่ นาย สอนในระดับประถมศึกษา ๑ โรงเรียน เปิดสอนนักเรียนและผู้สนใจที่จะเรียนรู้ภาษาไทย มีโบสถ์สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ และมีธนาคารข้าวขนาด ๓๐๐ ถัง จำนวน ๑ หลัง

ราษฎรบ้านขุนแม่ นายมีฐานะยากจน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ปลูกข้าวเจ้าเป็นหลัก ผลผลิตที่ได้มีไว้บริโภคในครัวเรือน บางปีได้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ มีการปลูกพืชแบบหมุนเวียนและปลูกพืชอื่นแซมในไร่ข้าวหลังฤดูเก็บเกี่ยว เช่น กะหล่ำ ผักกาดขาว มันฝรั่ง และแครอท สัตว์เลี้ยงในหมู่บ้านมีไก่ เป็ด หมู วัว ควาย และแพะ

การทอผ้าของชาวกระเหรี่ยง
โดยเครื่องมือที่เรียกว่า “เก็เอว”

เมื่อว่างจากงานในไร่ ผู้ชายจะจักสานภาชนะจากไม้และหวายด้วยฝีมือประณีต เพื่อใช้ในครัวเรือนและไร่นา ผู้หญิงจะทอผ้าไว้ใช้เองทุกครัวเรือน ใช้เครื่องทอที่เรียกว่า เก็เอว ภายในหมู่บ้านมีสถานที่ผลิตทำเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกระเหรี่ยงบ้านขุนแม่ นาย เป็นชีวิตที่เรียบง่าย พื้นที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเป็นภูเขาสูง ห่างไกลจากชุมชนเมือง เส้นทางคมนาคมใช้ได้ในช่วงฤดูกาลเท่านั้น โครงการนี้ได้เข้าไปประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่กิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น นำกล้าไม้ไปส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูก ส่งเสริม

ทรงปฏิสันถารกับชาวเขาที่มารอรับเสด็จที่สวนป่าสิริกิติ์ บ้านยางसान
ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ให้ทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่าที่จะเกิดขึ้นในช่วงฤดูแล้ง ส่งเสริมให้แต่ละครัวเรือนมีรายได้เสริมนอกฤดูเกษตรกรรม เช่น การทอผ้าด้วยกี่กระตุก

ในอดีต บ้านขุนแม่ลายมีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าหลายชนิดอาศัยอยู่ เมื่อพวกม้งมาเช่าพื้นที่ปลูกกะหล่ำ ทำให้ป่าไม้ถูกทำลายลงมาก เพราะพวกม้งแผ้วถางป่าขยายพื้นที่ทำไร่กะหล่ำออกไปเรื่อยๆ โดยไม่มีขีดจำกัด สัตว์ป่าก็ลดจำนวนลง ชุมชนบ้านขุนแม่ลายทุกคนเห็นว่า หากพวกเขาไม่ช่วยกันดูแลรักษาป่า ในอนาคตผู้ที่จะเดือดร้อนและอยู่ไม่ได้คือชุมชนบ้านขุนแม่ลายนั่นเอง ดังนั้นกลุ่มเยาวชนบ้านขุนแม่ลายจึงร่วมกับกลุ่มเยาวชนบ้านขุนแม่ลา อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขับไล่ม้งออกไปจากพื้นที่ได้หมดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔ แล้วรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าและสัตว์ป่าในพื้นที่ของหมู่บ้านขุนแม่ลายขึ้น สภาพป่าที่ฟื้นฟูทำให้แหล่งต้นน้ำลำธารที่อยู่ใกล้หมู่บ้านเป็นน้ำตกสูง ๔ ชั้นมีน้ำไหลตลอดปีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ขึ้น ระบบนิเวศป่าไม้เริ่มเข้าสู่สภาวะสมดุลมีความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้น

รัตนราชินีศรีประเทศ

พระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

ทรงล่องเรือสำรวจแหล่งน้ำในภาคใต้ เพื่อพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราษฎร

สวนป่าสิริกิติ์ภาคใต้

สวนป่าสิริกิติ์ภาคใต้ครอบคลุมพื้นที่ ๓ ส่วน คือ พื้นที่ส่วนที่ ๑ เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนาซาข้าง และเขตนวนอุทยานแห่งชาติน้ำตกบริพัตร จังหวัดสงขลา พื้นที่ส่วนที่ ๒ เขตอุทยานแห่งชาติทะเลบัน จังหวัดสตูล พื้นที่ส่วนที่ ๓ เขตป่าสงวนวังพา - เขาแก้ว อำเภอหาดใหญ่ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา และเขตป่าสงวนแห่งชาติห้วยกะหมิง จังหวัดสตูล จมจดเขตแดนไทย - มาเลเซีย มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น ๔๘๕ ตารางกิโลเมตร

โครงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสัตว์ป่า สวนป่าพระนามาภิไธยภาคใต้ (สวนป่าสิริกิติ์) ได้จัดสร้างแหล่งน้ำ พื้นฟูธรรมชาติที่ถูกทำลายให้กลับคืนสู่สภาพความสมบูรณ์ดั้งเดิม สร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อการศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่า ทั้งนี้ เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจให้แก่ราษฎร จัดสร้างสวนพฤกษศาสตร์ในบริเวณป่าเสื่อมโทรม ให้เป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์ไม้ตัวอย่างของภาคใต้ทั้งหมด จัดสร้างศูนย์วิจัยสัตว์ป่า เพื่อศึกษาวิจัย เพาะพันธุ์ ขยายพันธุ์ และปล่อยคืนสู่ธรรมชาติตามขั้นตอน จัดสร้างและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านการท่องเที่ยว และพักผ่อนหย่อนใจของราษฎรที่เข้าไปใช้ประโยชน์ ตลอดจนจัดสรรที่ดินที่ถูก

บุกรุกมาแล้วให้ราษฎรที่อยู่ลึกเข้าไปในสวนป่า ออกมาทำกินในพื้นที่รอบนอกตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๖ จัดโครงการฝึกอบรมราษฎรให้มีความรักชาติ รักแผ่นดิน นำไปสู่การจัดตั้ง หมู่บ้านรักษาสวนป่า ช่วยดูแลรักษาธรรมชาติ และสัตว์ป่า

พื้นที่ป่าบริเวณน้ำตกโตนงาช้าง ในโครงการสวนป่าพระนามาภิไธย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จังหวัดสงขลา ที่ยังคงสภาพของป่าต้นน้ำลำธาร

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนงาช้าง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เคยเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์ป่านานาชนิด เป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญหลายสายที่ไหลลงสู่ที่ราบลุ่มทะเลสาบสงขลา หล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมหลายแสนไร่ กรมป่าไม้ได้ประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนงาช้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ เพื่อควบคุม ป้องกัน รักษา ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้และสัตว์ป่า เพราะจากการสำรวจพบว่า สัตว์บางชนิดสูญหายไป เช่น กวางป่า กระต๊อง สัตว์ป่าที่เหลือน้อยก็มีปริมาณน้อย

เมื่อเริ่มโครงการสวนป่าสิริกิติ์ ได้มีการเพาะขยายพันธุ์สัตว์ที่อาจสูญพันธุ์จากผืนป่าแห่งนี้ไปแล้ว เช่น เก้ง กวางป่า นกยูง นกหัวขวาน เป็นต้น ปล่อยคืนสู่ป่า และเพาะพันธุ์ไม้ต่างๆ ปลูกป่าเพิ่มเติม

ทะเลบัน

อุทยานแห่งชาติทะเลบัน จังหวัดสตูล มีเนื้อที่ประมาณ ๑๙๖ ตารางกิโลเมตร (๑๒๒,๕๐๐ ไร่) รวมเอาป่าสงวนแห่งชาติป่ากูบังกูโหลด และป่าหัวกะหมิงเข้าด้วยกัน กรมป่าไม้ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ ตามชื่อบึงน้ำจืดขนาดใหญ่ เรียกว่า “ทะเลบัน” (มาจากคำว่า “ละโอดกะบัน” ในภาษามลายู หมายถึงพื้นน้ำที่เกิดจากการยุบตัวของแผ่นดินเป็นบึง) มีเนื้อที่ ๑๕๐ ไร่ ในบึงมีปลาน้ำจืดชนิดต่างๆ เช่น ปลาตะเพียน ปลาตุ๊ก ปลาช่อน และปลาน้ำจืดซึ่งพระราชทานมา ๑๐๐ ตัว รอบๆบึงมีพันธุ์พืชน้ำหลายชนิด ได้แก่ ต้นบากง เฟิร์น สาธุ ฯลฯ

สภาพป่าของอุทยานแห่งชาติทะเลบันเป็นป่าดิบชื้นและป่าเบญจพรรณ มีพันธุ์ไม้สำคัญ ได้แก่ หลุมพอ ตะเคียน ตะเคียนทอง ตะเคียนหิน ฯลฯ ส่วนไม้พื้นล่างจะเป็นหวาย เฟิร์น และมีสัตว์ป่าหลายชนิดซุกซุ่ม เช่น ช้างป่า หมูป่า สมเสร็จ เสือโคร่ง กวาง ลิง ค่าง บ่าง ชะนี ภายในบริเวณอุทยานมีน้ำตกธารณี น้ำตกยาโรย น้ำตกโตนปลิว ซึ่งสวยงามและมีน้ำไหลตลอดปี จุดเด่นที่สุดของอุทยานแห่งนี้เป็นทุ่งหญ้าวังประ เป็นทุ่งหญ้าบนภูเขาสูง ชาวบ้านเรียก “วัง” แต่ละวังมีเนื้อที่ตั้งแต่ ๕๐ ไร่ ๕๐๐ ไร่ และ ๑,๐๐๐ ไร่ มีพื้นที่ราบทั้งหมดเป็นหมื่นไร่ มีสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น ทุ่งหญ้าวังประ

เสือโคร่ง หมี เลียงผา ชะนี ลิง ค่าง เป็นต้น และมีนกนานาชนิด สถานที่ที่สวยงามน่าเที่ยวในอุทยาน คือ ถ้ำโตนหิน เป็นโพรงถ้ำที่มีน้ำลอดยาวประมาณ ๘๐๐ เมตร และถ้ำลอดปูยู เป็นถ้ำลอดคล้ายที่จังหวัดพังงา และมีป่าชายเลน ปัญหาของอุทยานแห่งชาติทะเลบัน คือ การบุกรุกพื้นที่ของราษฎรเพื่อทำสวนยางพารา และสวนผลไม้

น้ำตกยาโรย

อุทยานแห่งชาติทะเลบันในโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสัตว์ป่า สวนป่าพระนามาภิไธยภาคใต้ ได้สนองพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่จะให้ราษฎรอาศัยอยู่ในป่า ร่วมกันรักษาป่า ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...เราต้องเข้าใจให้ลึกซึ้งว่าทรัพยากรป่าไม้นั้นสำคัญต่อพวกเรามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ป่าไม้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่ให้ความชุ่มชื้นต่อแผ่นดิน และป่าไม้ต้องมีสัตว์เพื่อช่วยในการขยายพันธุ์ และสร้างความสมดุลของธรรมชาติ ส่วนสัตว์ป่านั้น ก็ต้องมีแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัย จึงกล่าวได้ว่า มนุษย์ ป่าไม้ และสัตว์ป่า มีความสัมพันธ์กันอย่างละเอียดลึกซึ้ง จนไม่สามารถจะขาดส่วนหนึ่งส่วนใดไปได้...”

สวนป่าพระนามาภิไธย ป่าบาลา - ฮาลา

ป่าบาลา - ฮาลา ซึ่งเป็นป่าดงดิบชื้น หรือป่าฝนเขตร้อน เป็นพื้นที่ป่าในโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสัตว์ป่า สวนป่าพระนามาภิไธยภาคใต้ พื้นที่ส่วนที่ ๒ ป่าบาลา - ฮาลา แห่งนี้ เป็นพื้นที่ใหญ่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ มีแนวเขตเชื่อมต่อกับป่าทางตอนเหนือของ

ทรงปลูกต้นพญาสัตบรรณ
ในพื้นที่ป่าบาลา-ฮาลา

พรรณไม้ในป่าบาลา-ฮาลา

ป่าและรับจ้างทั่วไป

ประเทศมาเลเซีย ประกอบด้วยผืนป่า ๒ ส่วน คือ ส่วนที่อยู่ในจังหวัดนราธิวาส เรียกว่า ป่าบาลา และส่วนที่อยู่ในจังหวัดยะลา เรียกว่า ป่าฮาลา เป็นป่าไม้ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ทั้งพันธุ์ไม้และสัตว์ป่า โดยเฉพาะ ไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ เช่น หลุมพอ สยา ตะเคียนชันตาแมว ปาล์มบังสูรย์ หวาย ชนิดต่างๆ พืชสมุนไพร พรรณไม้ป่าที่มีดอก และใบสวยงาม เช่น ดาหลา กล้วยไม้ป่า ใบไม้สีทอง และเฟิร์นยักษ์ ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ที่หายาก ส่วนสัตว์ป่าที่พบมีทั้ง กระต๊อ กะชู้ ช้าง กวาง เสือโคร่ง เสือลายเมฆ และนกหายาก เช่น นกเงือก นกกาก้าง นกชนหิน ซึ่งเป็นนกที่อาศัยอยู่เฉพาะในป่าที่มีระบบนิเวศสมบูรณ์เท่านั้น รวมทั้งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าซาไก ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมของภาคใต้ ปัจจุบันมีอาชีพหาของ

ป่าบาลา-ฮาลา

ว่านเพชรหึง กล้วยไม้
ขนาดใหญ่ที่พบในป่า-
บาลา-ฮาลา

ดอกของพืชวงศ์ขิงข่า
พบเห็นได้ทั่วไปใน
พื้นที่ป่า
บาลา-ฮาลา

ปาล์มบังสุรย์
และดอกดาหลา

นกเงือกหัวแสด

ชนเผ่าซาไก

จากสภาพป่าไม้ที่มีพื้นที่ถึง ๘๓๖,๐๐๐ ไร่ และมีฝนตกชุกตลอดทั้งปี ผืนป่าแห่งนี้จึงเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำหลายสาย ได้แก่ แม่น้ำสายบุรี แม่น้ำปัตตานี แม่น้ำโก - ลก รวมทั้งเป็นแหล่งต้นน้ำของอ่างเก็บน้ำเขื่อนบางลางด้วย นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและสัตว์น้ำกว่า ๒๕๐ ชนิด ตลอดจนพันธุ์ไม้ที่สำคัญๆ อีกหลายชนิด

วันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปลูกหวาย เพื่อรณรงค์อนุรักษ์พันธุ์หวายตามโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงครองราชย์เป็นปีที่ ๕๐ ณ บริเวณแปลงสาธิต พื้นที่โครงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสัตว์ป่า สวนป่าพระนามาภิไธยภาคใต้

นกกาฮัง

หวาย

หวายพันธุ์ต่างๆ

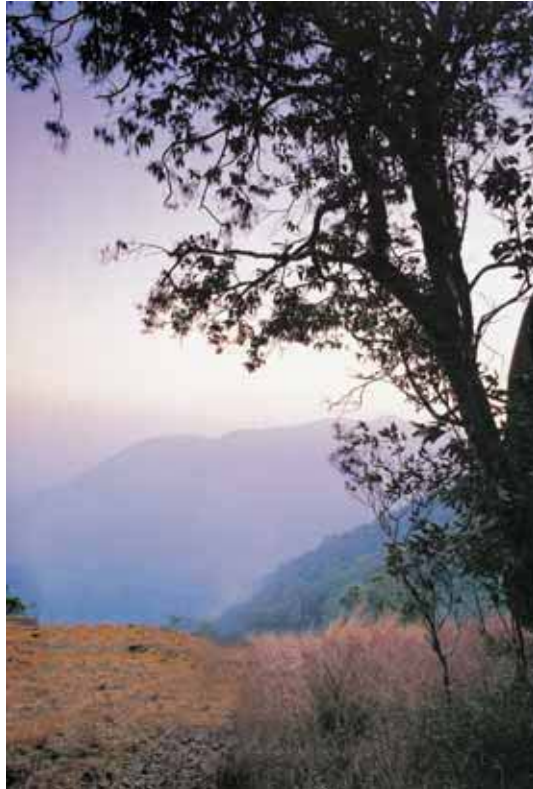
ส่วนที่ ๒ นิคมสร้างตนเองศรีสาคร อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส ทรงปลูกหวายพันธุ์ข้าวสารรวม ๙ ต้น ในโอกาสนี้ข้าราชการบริพารและประชาชนได้ร่วมกันปลูกหวายชนิดต่างๆ เช่น หวายดำ หวายพญานกยูง หวายตะค้าทอง หวายขริง หวายข้อดำ หวายกำพวน หวายงวย หวายโป่ง หวายขี้เสี้ยน และหวายทราย ซึ่งเป็นโครงการอนุรักษ์พันธุ์หวายชนิดต่างๆ ตามพระราชดำริเพื่อการศึกษาวิจัย และขยายพันธุ์กรรมพืชที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ให้ความรู้แก่ราษฎรในท้องถิ่นได้รู้จักชนิดของหวาย คุณค่าและประโยชน์ที่จะนำไปใช้ เพื่อเป็นการเสริมรายได้แก่ราษฎรอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้ กรมป่าไม้เพาะกล้าหวายให้ราษฎรปลูกในพื้นที่ ๕,๐๐๐ ไร่

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
เขาสอยดาว

โครงการอนุรักษ์ป่ารอยต่อ ๕ จังหวัด

พื้นที่ป่ารอยต่อ ๕ จังหวัด เป็นป่าขนาดใหญ่ผืนเดียวเท่านั้นที่ยังคงสภาพเป็นป่าสมบูรณ์อยู่บริเวณตอนกลางของภาคตะวันออกของประเทศ ปัจจุบันมีอาณาเขตติดต่อกันถึง ๕ จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา สระแก้ว จันทบุรี ชลบุรี และระยอง โดยครอบคลุมพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายจำนวน ๑,๒๒๘,๙๗๖ ไร่ ซึ่งรวมเขตป่าไว้ ๔ เขต คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว อุทยานแห่งชาติเขาฉะเชิงเทรา และอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง ป่ารอยต่อ ๕ จังหวัด เป็นต้น

อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ

ลำธารของแม่น้ำบางปะกง แม่น้ำปราจีนบุรี และแม่น้ำประแส บริเวณป่าดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าที่มากที่สุดของประเทศ และเนื่องจากเป็นพื้นที่รอยต่อของระบบนิเวศภาคกลางกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงมีความหลากหลายทางชีวภาพพิเศษกว่าป่าอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยป่าดงดิบแล้ง ป่าดงดิบชื้น ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง

การบุกรุกที่ป่ารอยต่อ ๕ จังหวัดมีมาอย่างต่อเนื่องช้านาน ทำให้พื้นที่ป่าลดน้อยลงตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่ราบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเคยมีพื้นที่ป่ามากถึงประมาณ ๕,๐๐๐,๐๐๐ ไร่ ใน พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้ถูกราชกรบุกรุกจนเหลือพื้นที่เพียงประมาณ ๖๙๑,๒๕๐ ไร่เท่านั้น ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๓๐ อัตราการบุกรุกมีสูงมากจนถึงขั้นวิกฤต และธรรมชาติไม่สามารถรักษาคุณภาพ

ได้อีกต่อไป ก่อให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศ เช่น การเกิดน้ำท่วมใหญ่ใน พ.ศ. ๒๕๒๖ พ.ศ. ๒๕๓๑ พ.ศ. ๒๕๓๓ และ พ.ศ. ๒๕๓๘ ในพื้นที่จังหวัด ปราจีนบุรี และจังหวัดฉะเชิงเทรา นำภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวงมาสู่ชีวิต และทรัพย์สิน ของราษฎรทั้งสองจังหวัด

มูลเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ป่าผืนนี้ลดลงอย่างรวดเร็ว คือ ปัญหา ความยากจนของราษฎร ปัญหาผู้มีอิทธิพลและนายทุนที่สนับสนุนให้ ราษฎรบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า ในวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด กระหม่อมให้สำนักราชเลขาธิการ มีหนังสือแจ้งไปยังกรมป่าไม้ว่า มีพระราชดำริที่จะให้ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าให้มี ความอุดมสมบูรณ์ เพื่อให้พื้นที่ป่ารอยต่อ ๕ จังหวัดกลับเป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธารของแม่น้ำสำคัญทุกสาย ที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนใน ๕ จังหวัดดังที่เคย เป็นมาในอดีต นอกจากนี้ ให้รักษาสภาพแวดล้อมตลอดจนพัฒนา คุณภาพชีวิตของราษฎร โดยเฉพาะราษฎรในชุมชนที่อพยพออกจากป่า และชุมชนที่อาศัยอยู่ติดแนวเขตป่าอนุรักษ์ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และ ทรงรับโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่รอยต่อ ๕ จังหวัดภาคตะวันออก ไว้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ปลูกป่าเพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำลำธารในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่ อพยพมาจากพื้นที่ป่า รวมทั้งชุมชนที่อาศัยอยู่และทำกินใกล้ชิดกับแนว เขตป่าให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสมจาก ทรัพยากรธรรมชาติ และไม่หวนกลับไปบุกรุกทำลายป่าอีก นอกจากนี้ ให้มีการพัฒนาเพิ่มคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่ามากขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อราษฎรในระยะยาว รวมทั้งให้พยายามลดจำนวน ขบวนการลักลอบทำลายป่าไม้และอิทธิพล โดยใช้หลักกฎหมาย หลักเกณฑ์ทางสังคม และประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรมีจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ป่าผืนนี้ให้คงอยู่ตลอดไป

ในวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่ป่ารอยต่อ ๕ จังหวัด อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่บ้านเทพประทาน ตำบลคลองตะเกรา กิ่งอำเภอท่าตะเียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งกองทัพบกและกรมป่าไม้ได้ดำเนินการอพยพราษฎรออกจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไปอยู่ในเขตป่าเสื่อมโทรมรอบๆ ป่าอนุรักษ์ประมาณ ๙๐๐ ครอบครัวยุ และจัดตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น ๕ หมู่บ้าน ทรงพระกรุณาอธิบายถึงความจำเป็นและประโยชน์ในการอนุรักษ์ป่าพร้อมทั้งทรงรับราษฎรที่สมัครใจเป็นสมาชิกศิลปาชีพ ทรงชวนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และกลุ่มแม่บ้านให้เดินทางไปดูงานที่โรงฝึกศิลปาชีพสวนจิตรลดา เพื่อให้เห็นตัวอย่างในการนำศิลปาชีพมาสร้างเสริมรายได้โดยไม่ต้องตัดไม้ทำลายป่า

เขีตใหม่

ราษฎรในโครงการอนุรักษ์ป่ารอยต่อ ๕ จังหวัด ได้เริ่มต้นปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และผลิตเส้นไหมขายให้มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ บางรายเดินทางไปฝึกศิลปาชีพที่สวนจิตรลดา นอกจากนี้ยังทรงมอบหมายให้กระทรวงเกษตร

และสหกรณ์ช่วยเหลือราษฎรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอีกด้วย เช่น ส่งถั่วพันธุ์ดี และผลไม้พันธุ์ดี มีมะม่วง ขนุน มะขามหวาน ให้ทดลองปลูก พร้อมทั้งส่งปุ๋ยไปช่วยเหลือเป็นจำนวนมาก

โครงการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า

“...ข้าพเจ้าถือว่าเป็นนิมิตหมายที่คนไทยตื่นตัว รู้จักว่าน้ำเป็นของสำคัญในโลก อันที่จริงแล้วนักวิชาการทั่วโลกพูดว่าน้ำนี้เป็นของจำกัดในโลกนี้ไม่ว่าประเทศใดทั้งนั้น และต้นไม้เองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แผ่นดินชุ่มชื้น และก็เป็นปัจจัยที่ทำให้ฟ้าฝนตกเดี๋ยวนี้ท่านทั้งหลายคงจะได้ยินผู้แก่ผู้เฒ่าจะพูดว่า สมัยนี้ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้การเพาะปลูกลำบาก ประเทศไทยเรามีชื่อเสียงมานาน ในฐานะที่ว่าเป็นประเทศที่สามารถผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหารเลี้ยงตนเอง เรามีข้าวบริโภค เรามีอาหารต่างๆ เลี้ยงตนเอง

...เดี๋ยวนี้ทั่วโลกหลายประเทศหยุดการเป็นประเทศที่ผลิตอาหารเลี้ยงตนเอง ต้องสั่งซื้อ ต้องนำเข้าจากประเทศต่างๆ ซึ่งทำให้การตัดสินใจของประเทศนั้นๆ ไม่เป็นอิสระเสรีภาพเท่าที่ควร เพราะฉะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถือว่า วันนี้เป็นวันนิมิตดีที่ท่านทั้งหลาย ราษฎรของประเทศไทย ลูกขึ้นมารวมกันรักษาทรัพยากรที่หายากที่สุดในโลกนี้ คือ น้ำ น้ำที่เป็นสายธารแห่งชีวิต น้ำที่เป็นผู้ชุบชีวิตเราตั้งแต่ก่อนเราเกิด...”

พระราชดำรัสสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๘

“พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต”

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มิได้เพียงแต่พระราชทาน พระบรมราชินูปถัมภ์แก่มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยเท่านั้น หากแต่ทรงเป็นนักอนุรักษ์ป่าและสัตว์ป่าผู้ยิ่งยงของประเทศ การโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภาค ทำให้ได้ทรงพบว่า ป่าไม้หลายแห่งถูกทำลายไปโดยฝีมือมนุษย์ จากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์บ้าง จากความเห็นแก่ประโยชน์ตนบ้าง หรือจากความยากจน ทำให้ต้องรับจ้างตัดไม้ หรือเผาถ่าน เพื่อหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว เมื่อสภาพป่าหมดไป นอกจากทำให้เกิดภาวะฝนแล้ง ปลูกพืชพรรณธัญญาหารไม่ได้ผลแล้ว สัตว์ป่าในเมืองไทยซึ่งเคยมีชุกชุมตามป่าเขาลำเนาไพรก็พลอยสูญหายไปด้วย บางชนิดถึงกับสูญพันธุ์ไป

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเริ่มโครงการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าขึ้นเป็นแห่งแรกที่จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ แล้วขยายไปสู่จังหวัดอุบลราชธานี และสกลนคร ส่วนภาคใต้เริ่มที่จังหวัดยะลา นราธิวาส กระบี่ และพังงา ภาคเหนือเริ่มที่จังหวัดเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน

สภาพป่าที่ถูกทำลายจากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า

พระฉายาลักษณ์ทรงฉายในโอกาสที่ผู้แทนกลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ดีเด่น
เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต”

โครงการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสป.)

โครงการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่มีพระราชประสงค์จะให้มีการฟื้นฟูสภาพป่าให้อุดมสมบูรณ์เช่นอดีตกาล ให้คนกับป่าอยู่ด้วยกันได้ ทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ใช้ในการฝึกอบรมราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า พระราชทานธง และเข็ม “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” แก่ราษฎรในหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกว่าเป็นหมู่บ้าน และเป็นสมาชิกราษฎรอาสาสมัครที่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ดีเด่นประจำปี

การฝึกอบรมราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ดำเนินการโดยความร่วมมือและประสานงานกันอย่างใกล้ชิดของฝ่ายปกครอง กรมป่าไม้ กองทัพบก กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน และภาคเอกชน ราษฎรที่

เข้ารับการฝึกมาจากครอบครัวละ ๑ คน รุ่นละ ๒ หมู่บ้าน จำนวน ๑๐๐-๒๐๐ คน ผู้เข้ารับการฝึกอบรม จะได้รับการถ่ายทอดพระราชปณิธานและความห่วงใยในทรัพยากรธรรมชาติของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ให้มีความรู้ความเข้าใจในระบบนิเวศวิทยา และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกวิธี เห็นความสำคัญของป่าไม้และความจำเป็นที่ต้องดูแลรักษา ตลอดจนลดการตัดไม้ทำลายป่า แนะนำแนวทางในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้

จะมีกรรมการชุดหนึ่งซึ่งประกอบด้วยข้าราชการพลเรือน ตำรวจ ทหาร และเจ้าหน้าที่ในจังหวัดที่เกี่ยวข้อง ไปตรวจว่าหมู่บ้านใดสามารถดูแลรักษาป่าไว้ได้ ตรวจต่อเนื่องกันหลายปี ถ้าเห็นว่าสามารถรักษาป่าไว้ได้จริง ไม่มีการตัดไม้ทำลายป่า จะได้รับการคัดเลือกให้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ รับพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” ที่มีอักษรพระนามาภิไธย “สก” เป็นสัญลักษณ์ว่าหมู่บ้านนี้ช่วยพิทักษ์ป่า ราษฎรจะภาคภูมิใจมาก และจะดูแลรักษาป่าผืนนั้นไว้ รวมทั้งรักษาชื่อเสียงของหมู่บ้านตน ถ้ามีคนลักลอบเข้ามาตัดไม้ ก็จะไปจับได้ เมื่อชาวบ้านจับได้เอง ก็ไม่มีใครกล้าบุกรุกป่า หลังจากได้รับพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” ไปแล้ว จะมีการติดตามตรวจสอบอยู่ตลอดเวลา หากราษฎรไม่สนใจดูแลป่าปล่อยให้ป่าถูกทำลาย จะถูกยึดธงคืน และถ้าบุคคลใดเป็นผู้นำในการรักษาป่า ก็มีเข็มพระราชทานเฉพาะบุคคลนั้นด้วย

ธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต”

การคัดเลือกกลุ่มหมู่บ้าน หมู่บ้าน หรือชุมชนให้ได้รับพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” มีการจำแนกเป็น ๓ ชั้น

ชั้นที่ ๑ กลุ่มหมู่บ้าน หมู่บ้าน หรือชุมชนใดที่ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ไร่ สภาพป่าบางส่วนอยู่ในระหว่างการฟื้นตัวตามธรรมชาติ ไม่มีการบุกรุกแผ้วถางป่าตั้งแต่ ๑ - ๕ ปี จะได้รับพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” มีรูปช้างบนผืนธง ๑ เชือก

ขั้นที่ ๒ กลุ่มหมู่บ้าน หมู่บ้าน หรือชุมชนใดที่ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าไม่น้อยกว่า ๕๐๐ ไร่ สภาพป่าบางส่วนอยู่ในระหว่างการฟื้นตัวตามธรรมชาติ ไม่มีการบุกรุกแผ้วถางป่าตั้งแต่ ๕ - ๑๐ ปี จะได้รับพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” มีรูปช้างบนผืนธง ๒ เชือก

ขั้นที่ ๓ กลุ่มหมู่บ้าน หมู่บ้าน หรือชุมชนใดที่ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าไม่น้อยกว่า ๑,๐๐๐ ไร่ สภาพป่าสมบูรณ์ ไม่มีการบุกรุกแผ้วถางป่าเป็นเวลา ๑๐ ปีขึ้นไป จะได้รับพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” มีรูปช้างบนผืนธง ๓ เชือก

หมู่บ้านใดที่ราษฎรยังไม่ผ่านการฝึกอบรมราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) ก็ให้ดำเนินการฝึกอบรมโดยเร็วหลังจากได้รับพระราชทานธงแล้ว

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเน้นให้เห็นความสำคัญของการดูแลรักษาป่าว่า ที่ทรงเลือกใช้คำว่า “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” เมื่อพระราชทานธงแก่หมู่บ้านดีเด่นประจำปี เพราะ

“...ความสำเร็จของท่านหมายถึงความสำเร็จของประเทศไทย และของคนไทยในอนาคตนั่นเอง ซึ่งบัดนี้คนทั้งหลายไม่ทราบที่เราตัดป่า เราทำลายแหล่งชีวิตของเรา...”

ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานกำลังใจ และทรงติดตามผลงานของสมาชิกในโครงการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าอยู่เสมอ ดังเช่น

ภาคอีสาน

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒ ขณะที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ ภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในงานพระราชทานธงและเข็ม “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” ประจำปี ๒๕๔๒ ณ อาคารอเนกประสงค์ โครงการชลประทานสกลนคร (ห้วยเดี้ยก) อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัด

เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรกิจกรรมของหมู่บ้านราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า
บ้านโนนสวรรค์ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

สกลนคร ซึ่งหมู่บ้านอนุรักษ์ป่าไม้ดีเด่นประจำ พ.ศ. ๒๕๔๒ เข้ารับพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” และราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าดีเด่น ประจำ พ.ศ. ๒๕๔๒ เข้ารับพระราชทานธงและเข็ม “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต”

ในปีเดียวกันได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า บ้านหนองผักแว่น หมู่ที่ ๙ ตำบลสารภี อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ทอดพระเนตรนิทรรศการเกี่ยวกับการรักษาป่าและโครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียง บริเวณแปลงนาข้าวของนายคำดี จันทร์เทพ ทรงเกี่ยวข้าวในแปลงนาของนายคำดีที่ปลูกข้าว ๑๕ ไร่ เป็นปีที่ ๒ โดยใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ ซึ่งทำให้ได้ผลผลิตดีและสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจึงทรงแนะนำให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องขยายโครงการไปยังพื้นที่อื่นอีก เพราะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ราษฎร และพระราชทานพระราชานุญาตให้ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า จาก ๑๒ หมู่บ้านเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท กล่าวถวายสัตย์ปฏิญาณ และรับพระราชทานพันธุ์ไม้ผล พันธุ์ผัก นำไปปลูกขยายพันธุ์ต่อไป

เสด็จพระราชดำเนินไปยังอาคารอเนกประสงค์ โครงการชลประทานสกลนคร
อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร เพื่อพระราชทานธงและเข็ม
“พิทักษ์ป่า เพื่อชีวิต” ในพิธีรวมพลังราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ชาติไทย
เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๕

ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าบ้านหนองผักแว่นนี้ ได้ดูแลรักษาป่าไม้ในเขต
พื้นที่กว่า ๒,๐๐๐ ไร่ และเป็นหมู่บ้านที่ปลอดยาเสพติด

ใน พ.ศ. ๒๕๔๒ มีโครงการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าในภาค
อีสาน ๑๐๗ หมู่บ้าน ภาคใต้ ๒๙ หมู่บ้าน และภาคเหนือ ๑๙ หมู่บ้าน
รวมทั้งประเทศ ๑๕๕ หมู่บ้าน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชดำรัสว่า ทรง
พอพระราชหฤทัยที่สมาชิกราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้ให้
คำปฏิญาณว่า จะช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้เอาไว้ไม่ให้ใครมาทำลายได้ ซึ่ง
หากทำได้ดังนั้นประเทศไทยก็จะอุดมสมบูรณ์จนถึงรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป

พ.ศ. ๒๕๔๓ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จ
พระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

ไปในพิธีพระราชทานธงและเข็ม “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” ประจำปี ๒๕๔๓ ณ พระมหาเจดีย์ชัยมงคล วัดถ้ำผาน้ำทิพย์ บ้านโคกกลาง หมู่ที่ ๑๒ ตำบลผาน้ำย้อย อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้แทนหมู่บ้านและชุมชนที่มีผลงานดีเด่นด้านการอนุรักษ์ป่าไม้จำนวน ๙ ชุมชน และราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าดีเด่นจำนวน ๗ คน เข้ารับพระราชทานธงและเข็มพิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต ประจำปี ๒๕๔๓

ภาคใต้

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จแปรพระราชฐานไปทรงเยี่ยมราษฎรในภาคใต้ ใน พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังอาคารเฉลิมพระเกียรติ “สิริกาญจน์ทักษิณ” ทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส พระราชทานธงและเข็ม “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” แก่ผู้แทนหมู่บ้านและผู้แทนกลุ่มหมู่บ้านที่มีผลงานดีเด่นในการรักษาป่าไว้ได้เป็นอย่างดี จำนวน ๒๒ กลุ่มหมู่บ้านใน ๑๓ จังหวัดภาคใต้

วันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินจากเรือนรับรองที่ประทับแหลมบางนาคร บ้านอ่าวเสี้ยว ตำบลหนองทะเล อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่ ไปทรงเยี่ยมราษฎรบ้านล้าน หมู่ที่ ๒ ตำบลหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ ซึ่งมีฐานะยากจน ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและปาล์มน้ำมัน เพาะปลุกพืชอื่นๆ และทำสวนผลไม้ต่างๆ เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง ชมพู ส้มโอ มะนาว กัปปาไรนาสวนผสม ได้ผลผลิตจากการปลูกข้าวไร่ในปริมาณน้อยไม่เพียงพอต่อการบริโภค เนื่องจากประสบปัญหา น้ำท่วม สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจึงได้พระราชทานพระราชทรัพย์ให้จัดตั้งธนาคารข้าวขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ ราษฎรสามารถซื้อข้าวไปบริโภคในราคาที่ถูกกว่าท้องตลาด

รัตนราชินีศรีประเทศ

พระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

ทอดพระเนตรการเลี้ยงปลากระพงขาวในกระชังตามพระราชดำริ ณ บ้านป่าตาดมีมอ ตำบลตะลุมพันธ์ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ๑๖ กันยายน ๒๕๔๒

สำหรับผู้ที่มีฐานะยากจนมาก จะได้รับข้าวไปบริโภคโดยไม่คิดมูลค่าคนละ ๕ กิโลกรัม

ในโอกาสนี้ ได้พระราชทานพันธุ์ลูกของ ขนุน เปิดเทศ แก่ตัวแทนชาวบ้านเพื่อนำไปขยายพันธุ์เพิ่มเติม และทรงติดตามความก้าวหน้าของโครงการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต ซึ่งมีราษฎรบ้านบางสำน บ้านต้นหาร และบ้านควนปลิง ได้ร่วมกับสำนักงานป่าไม้จังหวัดกระบี่ และกองทัพอากาศที่ ๔ ทำการปักหลักแนวเขตล้อมรอบบริเวณป่าควนปลิงในพื้นที่โครงการรวม ๗๐๐ ไร่ และได้มีการจัดอบรมหลักสูตรโครงการป้องกันไฟป่า และโครงการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าให้แก่สมาชิกในโครงการด้วย

พ.ศ. ๒๕๔๓ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จลง ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติ “สิริกัญจน์ทักษิณ” ทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” แก่หมู่บ้านที่มีผลงานดีเด่นในการดูแลป้องกันรักษาป่า จำนวน ๑๔ หมู่บ้าน ในภาคใต้

วันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร จากที่ประทับแรมแหลมหางนาศ จังหวัดกระบี่ ไปทรงเยี่ยมราษฎรบ้านทุ่งสูง หมู่ที่ ๔ ตำบลเขาใหญ่ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ ที่ได้รับคัดเลือกให้ได้รับพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนปาล์ม สวนยางพารา และมีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรจากพืชที่อยู่ในท้องถิ่น เช่น ทำผักเสี้ยนดอง ลูกเหลียงดอง และถั่วงอกดอง เป็นต้น รวมทั้งประดิษฐ์ดอกไม้จากใบยางพาราเพื่อหารายได้เสริมมาเลี้ยงครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ ยังได้ดำเนินกิจกรรมทางอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ในลักษณะเป็นโครงการพัฒนาร่วม ระหว่างสถาบันอันดามัน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกระบี่ และสำนักงานป่าไม้จังหวัดกระบี่กับแกนนำหมู่บ้านและประชาชนบ้านทุ่งสูงพัฒนา ป่าเขาไม้แก้ว-ควนยิงวัว ที่มีพื้นที่ประมาณ ๘,๐๐๐ ไร่ ให้เป็น “ป่าชุมชนบ้านทุ่งสูงเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ซึ่งเป็นการจัดการป่าแบบยั่งยืน ปัจจุบันได้ทำการศึกษาความหลากหลายตามธรรมชาติของพันธุ์ไม้ประเภทต่างๆ พืชสมุนไพร สัตว์ป่า และแมลงพบว่าสภาพพื้นที่เป็นป่าดงดิบ มีสัตว์ป่านานาชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สัตว์ป่าที่หายากและใกล้จะสูญพันธุ์ เช่น กบหลังเฉียง ซึ่งต่อไปจะได้ศึกษาและพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นสถานที่เพื่อการวิจัยของนักศึกษา ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ อีกทั้งจะจัดทำโครงการเพื่อให้มีการจัดท่องเที่ยวแบบ “โฮมสเตย์ (Home Stay)” ขึ้นในหมู่บ้านด้วย

ในโอกาสนี้ทรงปล่อยไก่ป่าตุ้มหูแดง ๑๑ ตัว กระเจิง ๓ คู่ เต่าหับเต่ายาง และเต่าน้ำ ๓๒ ตัว คืนสู่ป่าธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ในการรักษาระบบนิเวศวิทยาให้คงอยู่สืบไป ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าบ้านทุ่งสูง กล่าวถวายสัตย์ปฏิญาณในการดูแลพิทักษ์ป่าและเลิกล่าสัตว์ ก่อนเสด็จพระราชดำเนินกลับ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้จัดตั้งกองทุนธนาคารข้าว สำหรับให้ราษฎรได้ขอยืมข้าวไปบริโภคในยามขาดแคลน

เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรสภาพป่าชายเลน ซึ่งอยู่ในพื้นที่โครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนยะหริ่งตามพระราชดำริ ณ หมู่ที่ ๒ ตำบลโกะกาโปร อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

นอกจากป่าโดยทั่วไปแล้วสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงห่วงใยป่าชายเลนเป็นอย่างมาก จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการฝึกอบรมราษฎรเพื่อฟื้นฟูป่าชายเลนให้อุดมสมบูรณ์ดังเดิม ด้วยทรงเกรงว่าป่าชายเลน ซึ่งเป็นแหล่งที่มีคุณประโยชน์มหาศาลต่อระบบนิเวศชายฝั่งทะเลของประเทศไทยจะถูกทำลายจากการตัดไม้ทำฟืน การทำเหมืองแร่ และการบุกรุกเพื่อทำนา กุ้ง จนไม่สามารถฟื้นตัวเองได้ตามธรรมชาติ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการฝึกอบรมอาสาสมัครพิทักษ์ป่า และพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” แก่ราษฎร เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม โดยเริ่มต้นในพื้นที่ป่าชายเลนที่เคยเป็นเหมืองแร่ ที่บ้านกลาง หมู่ที่ ๖ และบ้านบาง หมู่ที่ ๘ ตำบลบางเตย อำเภอมืองพังงา จังหวัดพังงา

วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ไปยังหมู่บ้านบางพัฒนา ซึ่งเป็นชุมชนป่าชายเลนที่ราษฎรร่วมมือกันฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมจนได้รับพระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” ในโอกาสนี้ทรงปล่อยกิ่งกุลาดำ ปูดำ เต่าทะเล และแมงดาทะเล เพื่อคืนชีวิตสัตว์ และรักษาสมดุลของระบบนิเวศวิทยาในป่าชายเลน

ต้นพญาสัตบรรณที่ทรงปลูกไว้ที่
หมู่บ้านบางพัฒนา
เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๔๔

กรรมการหมู่บ้านบางพัฒนา

จากนั้น ทรงพระดำเนินไปทอดพระเนตรสภาพหมู่บ้านที่มีลักษณะเป็นเกาะเล็กๆ รายล้อมด้วยป่าชายเลน มีน้ำทะเลท่วมถึง บ้านที่อยู่อาศัยเป็นบ้านที่สร้างต่อกันเป็นบ้านกลางน้ำ ประกอบอาชีพการทำ

สภาพป่าชายเลนที่อุดม
สมบูรณ์

หมู่บ้านกลางน้ำที่รายล้อมด้วยป่าชายเลน

ประมง เลี้ยงปลา
ในกระชัง เลี้ยง
หอยแมลงภู่ หอย
นางรม และปูน้ำม
ซึ่งเป็นรายได้เสริม
แก่ครอบครัว

วันที่ ๑๑

กันยายน พ.ศ.
๒๕๔๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ

พระบรมราชินีนาถ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ
สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จลงแทนพระองค์ ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติ
“สิริกิติ์จันทักษิณ” พระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” ให้แก่
หมู่บ้านที่มีผลงานดีเด่นในการดูแลป้องกันรักษาป่าดีเด่น ในเขตพื้นที่ ๑๔
จังหวัดภาคใต้ จำนวน ๑๖ หมู่บ้าน

ภาคเหนือ

วันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๐ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม
ราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎร และทอดพระเนตร
โครงการพัฒนาป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริสวนป่าสิริกิติ์บ้านโม่หลวง
หมู่ที่ ๖ ตำบลกองแขก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีพระราชดำรัส
กับราษฎรอาสาสมัคร พิทักษ์ป่า จำนวน ๑๑ หมู่บ้าน ที่มาเฝ้าทูลละออง
ธุลีพระบาท ความตอนหนึ่งว่า

“...ประเทศไทยไม่มีแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่เหมือนประเทศพม่า ที่มี
แม่น้ำอิรวดี สาละวิน ซึ่งได้นำจากหิมะละลายจากเทือกเขาหิมาลัย
ประเทศของเราอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียวที่จะช่วยในการเพาะ
ปลูกและการอุตสาหกรรม ดังนั้น เราจึงต้องช่วยกันรักษาป่าไม้ไว้

เพราะว่าต้นไม้จะรักษาน้ำไว้ทั้งในลำต้นและในแผ่นดิน อีกทั้งยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าอีกด้วย การตัดไม้ทำลายป่าจะมีผลกระทบเสียหายอย่างรุนแรง ทำให้ฤดูฝนสั้นลง และฝนไม่ตกตามฤดูกาล ความชื้นในอากาศก็จะหมดไป แผ่นดินจะแห้งแล้ง สัตว์ใหญ่ก็จะมีที่อยู่อาศัย จึงขอให้ช่วยกันดูแลและบำรุงรักษาป่าไว้เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับนำมาใช้ประโยชน์ภายในประเทศต่อไป และขอให้ช่วยกันอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าให้อยู่ร่วมกับป่า ซึ่งจะเกื้อกูลซึ่งกันและกัน...”

สมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ
พระราชทานธงแก่ราษฎร
อาสาสมัครพิทักษ์ป่า

เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๐ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปยังศูนย์ปฏิบัติการนางนอน โครงการอนุรักษ์สภาพป่าไม้ในพื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ทรงปล่อยแก๊งไก่ป่า กบนา และกบภูเขา (เขียดแฉวง) ทรงปลูกลิ้นมะเข่น ราษฎรอาสาสมัคร พิตักษ์ป่าถวายคำสัตย์ปฏิญาณที่จะรักษาป่า และร่วมกันจัดตั้งแผนยุทธการเพื่อทำการลาดตระเวนป้องกันไฟป่า และฝึกอบรมราษฎรทำแนวกันไฟ ซึ่งจะสามารถรักษาและป้องกันไฟป่าได้ ๒๔๙,๑๕๐ ไร่

ในโอกาสเดียวกันนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” แก่ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า

มีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าที่ได้รับพระราชทานธงพิทักษ์ป่า ณ บ้านทุ่งจี้ หมู่ ๘ ตำบลทุ่งกว๋าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๔๕

บ้านห้วยปลูลิง หมู่ที่ ๓ และบ้านน้ำตัน หมู่ที่ ๙ ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ไปในงานพระราชทานธง “พิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต” ที่สวนพฤกษศาสตร์วรรณคดีภาคเหนือ สำนักงานป่าไม้เขตเชียงใหม่ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ แก่หมู่บ้านพิทักษ์ป่าดีเด่น ๒๐ หมู่บ้าน จาก ๑๗ จังหวัดภาคเหนือ และแก่ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าดีเด่น ๓ ราย มีพระราชดำรัสยกย่องราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าผู้หนึ่งที่ได้ปกป้องพิทักษ์รักษาป่าจนถูกผู้บุกรุกทำลายป่าทำร้ายจนถึงแก่ชีวิต ซึ่งเป็นแบบอย่างของวีรกรรมแห่งราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า

โครงการคืนชีวิตสู่ธรรมชาติ

ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดจากฝีมือมนุษย์ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้ทอดพระเนตรตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในภูมิภาคต่างๆ ทำให้ทรงห่วงใยว่า หากไม่มีการแก้ไข ในอนาคตทรัพยากรเหล่านี้ย่อมสิ้นสูญไป จึงมีพระราชดำริให้หน่วยราชการและราษฎรร่วมมือกันฟื้นฟูระบบนิเวศอย่างครบวงจร เพื่อให้สรรพชีวิตสามารถดำเนินชีวิตและขยายพันธุ์ตามธรรมชาติได้ดังที่เคยเป็นมาในอดีต

ด้วยเหตุนี้จึงมีพระราชดำริให้ฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติอันเป็นถิ่นกำเนิดของพืชพรรณไม้และสัตว์ให้อุดมสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะให้สรรพชีวิตอยู่รอดปลอดภัยและขยายพันธุ์ได้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ศึกษาและเสาะหาพันธุ์พืชและสัตว์ที่กำลังจะสูญพันธุ์มาเพาะเลี้ยงเพื่อขยายพันธุ์ ครั้นเจริญเติบโตและแข็งแรงพออยู่รอดได้ด้วยตนเอง จึงปล่อยสู่แหล่งธรรมชาติอันเป็นถิ่นกำเนิด โครงการคืนชีวิตสู่ธรรมชาติแยกได้ ๕ ประเภท คือ

โครงการคืนพรรณไม้สู่ไพรพฤกษ์ ได้แก่

โครงการคืนชีวิตกล้วยไม้ไทยสู่ไพรพฤกษ์ ในพระราชดำริ

กล้วยไม้ไทย ซึ่งเป็นกล้วยไม้ป่าหรือกล้วยไม้พื้นเมืองของไทย เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งของประเทศมีประมาณ ๑๕๗ สกุล และมีมากกว่า ๑,๒๐๐ ชนิด ที่ขึ้นตามธรรมชาติ อยู่บนคนบไม้ กิ่งไม้ บนดิน บนหิน ทั้งในป่าดิบ ป่าโปร่ง บนภูเขา ริมแม่น้ำลำธาร แต่ปัจจุบันกล้วยไม้ป่าเหล่านี้กำลังลดจำนวนลงมาก จนบางชนิดใกล้จะสูญพันธุ์ทั้งนี้เป็นผลมาจากการตัดไม้ทำลายป่า บุกรุกป่าเพื่อใช้เป็นที่ทำกิน และไฟป่าที่เกิดโดยธรรมชาติและฝีมือมนุษย์ ซึ่งไม่เพียงแต่จะทำลายกล้วยไม้และที่อยู่อาศัยของกล้วยไม้เท่านั้น ยังทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย ทำให้ระบบนิเวศของป่าเปลี่ยนไป นอกจากนี้ การนำกล้วยไม้ป่าออกไปจำหน่ายยังเป็นการทำลายพันธุ์กล้วยไม้ป่าให้สูญไป

ไผ่รวก

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงห่วงใยว่ากล้วยไม้ป่าจะสูญพันธุ์ เมื่อมหาวิทยาลัยแม่โจ้จัดงานกล้วยไม้เอเชียแปซิฟิกครั้งที่ ๔ ขึ้นในบริเวณมหาวิทยาลัยระหว่างวันที่ ๒๐-๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานเปิดงาน ในระหว่างการทอดพระเนตรนิทรรศการและการประกวดกล้วยไม้ ได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับกล้วยไม้ป่าของไทยว่ามีความงามมาก แต่กำลังจะสูญพันธุ์ไป ทรงขอให้ช่วยกันอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้ป่าของไทยไว้

เพื่อเป็นการสนองพระราชดำริดังกล่าว กองทัพบก กรมป่าไม้ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และองค์กรเอกชนได้ร่วมกันจัดตั้ง โครงการคืนชีวิตกล้วยไม้ไทยสู่ไพรพฤกษ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้น โดยมีมหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน มีสถานที่ดำเนินการ ๓ แห่ง คือ ที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ บริเวณอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่ และบริเวณดอยหัวแม่สุริน ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

โครงการคืนชีวิตกล้วยไม้ไทยสู่ไพรพฤกษ์ในพระราชดำริจัดตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติเนื่องในมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษา รวบรวมขยายพันธุ์ และอนุรักษ์สายพันธุ์กล้วยไม้ไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างจิตสำนึกให้รู้คุณค่า และร่วมรับผิดชอบในการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและเพื่อสร้างคุณค่าให้ป่าเป็นแหล่งศึกษาด้านธรรมชาติวิทยา

การดำเนินงานของโครงการคืนชีวิตกล้วยไม้ไทยสู่ไพรพฤกษ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เริ่มด้วยการกำหนดพื้นที่ป่าซึ่งเหมาะสมที่จะนำกล้วยไม้คืนสู่ป่า โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชนดูแลรักษา ภายหลังจากสำรวจป่าแล้ว ได้พื้นที่ป่าที่เหมาะสม ๕ แห่ง คือ พื้นที่บริเวณสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ อำเภอมะริม พื้นที่บริเวณอุทยานแห่งชาติ ดอยสุเทพ - ปุย พื้นที่บริเวณโครงการอนุรักษ์สภาพป่า อำเภอมวกก่อย จังหวัดเชียงใหม่ และพื้นที่บริเวณพระตำหนักดอยตุงและโครงการพัฒนาดอยตุง กิ่งอำเภอมะฟ้าหลวง พื้นที่บริเวณโครงการอนุรักษ์สภาพป่า กิ่งอำเภอมะฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ปัจจุบันมีหน่วยงานทั้งราชการและเอกชนได้รับการสนับสนุนพันธุ์กล้วยไม้ไปแล้วไม่น้อยกว่า ๑๖๕ หน่วยงาน

ตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงปัจจุบัน ได้มีการนำกล้วยไม้คืนสู่ป่าไปแล้วกว่า ๕๐๐,๐๐๐ ต้น จาก ๒๕ สกุล ๖๐ ชนิด และยังคงดำเนินการขยายพันธุ์กล้วยไม้อย่างต่อเนื่อง

โครงการอนุรักษ์กล้วยไม้พันธุ์เอื้องแซะ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินไปทรงตรวจเยี่ยมงานโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๑ และได้มีพระราชเสาวนีย์ แก่พลโท นิพนธ์ ภาวีภูมิตย์ แม่ทัพภาคที่ ๑ ในขณะนั้น และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่ร่วมโครงการฯ ให้ดูแลรักษากล้วยไม้พันธุ์เอื้องแซะ ห้ามราษฎรเข้าไปนำเอื้องแซะในป่าออกมาจำหน่าย และให้เพิ่มจำนวนเอื้องแซะคืนสู่ป่า โดยขยายพันธุ์แล้วส่งเสริมให้ราษฎรนำไปปลูกในป่า พร้อมทั้งชักชวนให้ราษฎรร่วมดูแลและขยายพันธุ์เอื้องแซะให้มากขึ้น ตลอดจนปลูกจิตสำนึกราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากการจัดตั้งโครงการอนุรักษ์กล้วยไม้เอื้องแซะแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชดำริให้คณะวิทยาศาสตร์

ทรงปลูกเอื้องแซะที่สวนพฤกษศาสตร์
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จังหวัดเชียงใหม่

เอื้องแซะสุเทพ

มหาวิทยาลัยแม่โจ้ดำเนินการศึกษาการสกัดน้ำหอมจากเอื้องแซะโดยไม่ใช้สารเคมี หากสำเร็จผล กล้วยไม้พันธุ์เอื้องแซะจะกลายเป็นกล้วยไม้ที่ให้ทั้งความงดงาม และเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศด้วย

โครงการพัฒนาแหล่งกล้วยไม้เพื่อการอนุรักษ์และท่องเที่ยว จังหวัดเชียงใหม่

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนิน ณ ศูนย์ปฏิบัติการนางนอน ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีพระราชดำริแก่สำนักงานป่าไม้เขตเชียงใหม่ ให้ดำเนินการพัฒนาแหล่งกล้วยไม้ในพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว โดยให้ใช้พื้นที่โครงการอนุรักษ์สภาพป่าในพื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่โครงการ มีกรมป่าไม้เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ มีพระราชดำริว่าป่าอมก๋อย ซึ่งมีพื้นที่กว้างและได้รับการพัฒนาให้อุดมสมบูรณ์แล้ว จะเป็นป่าอีกแห่งหนึ่งซึ่งสามารถรักษาพันธุ์กล้วยไม้ป่าไว้ได้เป็นจำนวนมากและหลากหลายชนิด ทั้งความมั่งคั่งของกล้วยไม้ป่าจะเป็นสิ่งจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์มากยิ่งขึ้น

เมื่อมีการจัดตั้งโครงการพัฒนาแหล่งกล้วยไม้เพื่ออนุรักษ์และท่องเที่ยวขึ้นตามพระราชดำริแล้ว ทางโครงการฯ ได้สำรวจตัวอย่างกล้วยไม้เพื่อทำการเพาะเลี้ยง รวบรวมตัวอย่างกล้วยไม้และจัดทำดัชนีรวบรวมพันธุ์ไม้ไว้ศึกษาและวิจัย เพื่อให้เพาะพันธุ์และเลี้ยงรอดได้จำนวนมาก นอกจากนี้ยังได้ปรับพื้นที่และจัดทำเส้นทางสำหรับเดินศึกษาธรรมชาติได้โดยสะดวก เพื่อให้เป็นไปตามพระราชดำริ

เอื้องตาหิน ซึ่งขึ้นตามธรรมชาติ บริเวณโครงการฯ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร
แหล่งกำเนิดกล้วยไม้รองเท้านารี เมื่อเริ่มโครงการอนุรักษ์กล้วยไม้รองเท้านารี

โครงการอนุรักษ์กล้วยไม้รองเท้านารี

กล้วยไม้รองเท้านารีที่กระจายพันธุ์อยู่ตามธรรมชาติในภาคตะวันออกของภูมิภาคเอเชียอันเป็นแหล่งกำเนิด เท้าที่ค้นพบมีไม่น้อยกว่า ๕๕ ชนิด ในจำนวนนี้เป็นกล้วยไม้รองเท้านารีที่ค้นพบในประเทศไทยไม่น้อยกว่า ๑๐ ชนิด กล้วยไม้สกุลนี้โดยทั่วไปมักพบอยู่บนพื้นดินและพื้นหิน ซึ่งมีใบไม้ผุและหินผุ มีเพียงไม่กี่ชนิดที่อาศัยอยู่บนกิ่งไม้ในสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขา มีระดับพื้นที่สูงเหนือระดับน้ำทะเลมาก เช่น บริเวณดอยอินทนนท์ และภูหลวง เป็นต้น

รองเท้านารีคางกบ

รองเท้านารีสุชะภูด

รองเท้านารีอินทนนท์

รองเท้านารีเหลืองเลย

ส่วนกล้วยไม้รองเท้านารีที่พบในภาคใต้ ได้แก่ รองเท้านารีเหลืองกระบี่ มีถิ่นกำเนิดแถบชายทะเลฝั่งตะวันตกทางภาคใต้ของประเทศไทย เช่น จังหวัดกระบี่ พังงา และภูเก็ต เป็นต้น

รองเท้านารีเหลืองตรัง มีถิ่นกำเนิดอยู่ตามหมู่เกาะชายฝั่งตะวันตกของภาคใต้ บริเวณจังหวัดพังงาและกระบี่

รองเท้านารีขาวสตูล หรือชื่ออื่นๆ ที่เรียกกันคือ รองเท้านารีกระบี่ รองเท้านารีช่องอ่างทอง (ภาคใต้) และรองเท้านารีดอกขาว (กรุงเทพฯ) มีถิ่นกำเนิดอยู่ในบริเวณที่สูงจากระดับน้ำทะเล ๒๐๐ เมตร

รองเท้านารีคางกบภาคใต้ หรือรองเท้านารีไทยแลนด์ พบตามชายฝั่งทะเลภาคใต้ของไทย

รองเท้านารีม่วงสงขลา พบที่อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

รongsเท้าานารีฝ้าหอย

รongsเท้าานารีหเสื่องปราจจีน

รongsเท้าานารีขาวชวมพร มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยแห่งเดียวเท่านั้น กระจายพันธุ์อยู่ทางภาคใต้ในบริเวณที่สูงจากระดับน้ำทะเล ๑๐๐ เมตร

รongsเท้าานารีช่องอ่างทอง ซึ่งเข้าใจว่าเป็นลูกผสมของรongsเท้าานารีขาวสตุลกับรongsเท้าานารีหเสื่องตรงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีการกระจายพันธุ์อยู่ในบริเวณหมู่เกาะอ่างทองและเกาะสมุยจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ด้วยทรงห่วงใยว่ารongsเท้าานารีของไทยจะสูญพันธุ์ เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓ ขณะที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโครงการอนุรักษ์กล้วยไม้รongsเท้าานารีของศูนย์บริการวิชาการด้านพืชและปัจจัยการผลิตกระบี่ ส่วนแยกข้าว (สถานีทดลองข้าวกระบี่) ซึ่งเป็นโครงการที่รวบรวมอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้รongsเท้าานารีที่พบในภาคใต้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้มีพระราชดำริให้สถานีทดลองข้าวกระบี่ ดำเนินการขยายพันธุ์กล้วยไม้รongsเท้าานารี เพื่อเพิ่มจำนวนและปลูกคืนสู่ป่าต่อไป

สถานีทดลองข้าวกระบี่ ดำเนินการร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ของกรมวิชาการเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดกระบี่ จัดโครงการอนุรักษ์กล้วยไม้รongsเท้าานารีอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้น มีสถานีที่ตั้งโครงการ ๒ แห่ง คือ สถานีทดลองข้าวกระบี่ และเกาะสามหน่วย หน้าอุทยานแห่งชาตินพรัตน์ธารา หมู่เกาะพีพี อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่

สวนราชินีศรีประเทศ

พระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

กล้วยไม้รองเท้านารีที่สามารถขยายพันธุ์ได้แล้ว ที่สถานีทดลองข้าว กระบี่

การปลูกกล้วยไม้รองเท้านารีคืนสู่ป่านี้ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดมา นับตั้งแต่มีการจัดตั้งโครงการขึ้น โดยมีเป้าหมายที่จะปลูกให้ได้อย่างน้อยปีละ ๑,๐๐๐ ต้น เพื่อให้กล้วยไม้รองเท้านารีของไทยดำรงอยู่ต่อไปไม่มีวันสูญพันธุ์ สมดังพระราชหฤทัยห่วงใยของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

ศูนย์รวมพรรณไม้บ้านร่มเกล้า อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ศูนย์รวมพรรณไม้บ้านร่มเกล้าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีพื้นที่ ๑,๓๘๕ ไร่ ตั้งอยู่บริเวณตอนปลายของเทือกเขาหลวงพระบาง จังหวัดพิษณุโลก ทางทิศเหนือมองเห็นทัศนียภาพภูสอยดาว ทางทิศตะวันออกเห็นทัศนียภาพของภูเวียง ภูพาน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทางทิศตะวันตกเห็นทัศนียภาพของภูเมี่ยงและภูทอง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมี่ยง - ภูทอง ทางทิศใต้มองเห็นทัศนียภาพภูตินสวนทราย เขตอุทยานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (นาแห้ว) จังหวัดเลย

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ เสด็จ
พระราชดำเนินไปบ้านร่มเกล้า อำเภอ
ชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก
๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชประสงค์ให้ดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรม ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการให้สัมปทานป่าไม้ในอดีต และการบุกรุกทำลายป่าของราษฎรชาวเขาเผ่าม้ง ที่โค่นเผาแผ้วถางป่าเพื่อปลูกพืชผลทางการเกษตร เมื่อคืนจิตก็ปล่อยทิ้งให้กร้างมีวัชพืชต่างๆ ขึ้นหนาแน่น ศูนย์รวมพรรณไม้ฯ ได้เร่งดำเนินการปลูกป่าทดแทนเพื่อฟื้นฟูสภาพป่า และเชิญชวนราษฎรบ้านร่มเกล้า ตลอดจนหมู่บ้านใกล้เคียงปลูกไม้โตเร็วที่เคยมีในพื้นที่ดั้งเดิม เช่น ส้านใบเล็ก ยางแดง ยางปาย ทองหลางป่า ยมหิน เสี้ยวป่า ทะโล้ รวมทั้งเป็นที่รวบรวมพันธุ์ไม้ประจำถิ่นของภาคเหนือตอนล่างที่หายาก เช่น ค้อ ต้าว ระซังทอง มณฑาญ เป็นต้น จ้างราษฎรในพื้นที่ให้เป็นผู้ดูแลรักษา ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ราษฎรอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาวิจัยพร้อมทั้งพัฒนาไม้กัญชงให้เป็นพืชเศรษฐกิจ ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่ได้พระราชทานไว้เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนพืชเส้นใยและเยื่อกระดาษ ทั้งยังสามารถนำไปประกอบการทำอุตสาหกรรม เช่น ชุดกระดาษกันกระสุน และใช้ประโยชน์จากเมล็ดกัญชงที่ให้คุณค่าทางโภชนาการ เช่น โปรตีน และกรดไขมันโอเมก้า ๓ อีกด้วย

ศูนย์รวมพรรณไม้บ้านร่มเกล้าฯ จะเป็นแหล่งข้อมูลและรวมพรรณไม้ตามแนวเขตชายแดนไทย - ลาว ที่เอื้อประโยชน์ในการอนุรักษ์และศึกษาวิจัยพฤกษศาสตร์ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดพิษณุโลกและประเทศไทยในอนาคต

ดอกดาหลา

โครงการศึกษาวิจัยรวบรวมและขยายพันธุ์ดอกดาหลา

ดอกดาหลาเป็นพันธุ์ไม้พื้นเมืองของจังหวัดนราธิวาสที่ขึ้นอยู่ตามท้องถื่นต่างๆ มีหลายสี และหลากหลายพันธุ์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระราชดำริว่า ดอกดาหลามีความงดงามและคงทน สามารถปลูกเป็นไม้ประดับและจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ราษฎรในท้องถิ่นได้ ในวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๙ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองทำการศึกษาวิจัยรวบรวม และขยายพันธุ์ดอกดาหลา ได้มีการรวบรวมพันธุ์ดอกดาหลาจากท้องถื่นต่างๆ ในจังหวัดนราธิวาส นำมาปลูกในพื้นที่ระหว่างแถวทางพาราโนสนวนยาง ซึ่งผลปรากฏว่าดอกดาหลาสามารถเจริญเติบโตได้ดีมาก ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองจึงได้วางแผนศึกษาพันธุ์ดอกดาหลาที่มีคุณภาพดีและออกดอกเป็นจำนวนมาก เพื่อขยายพันธุ์และส่งเสริมให้ราษฎรปลูกต่อไป

ในปีเดียวกันนั่นเอง เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรกิจกรรม และผลงานของโครงการ หมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นศูนย์ สาขาที่ ๓ ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง ได้มีพระราชดำริให้ศูนย์ ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองนำเทคโนโลยีการปลูกไม้ดอก กล้วยทอดสู่พื้นที่ ศูนย์สาขาที่ ๓ โดยเฉพาะดอกดาหลาอันเป็นพันธุ์ไม้พื้นถิ่นของนราธิวาส

ดอกดาหลาสีขาว

ต่อมา ได้ทอดพระเนตรดอกดาหลาสีขาว ซึ่งเป็นสีที่หายาก และสวยงาม สามารถใช้เป็นดอกไม้ประดับทดแทนไม้ดอกที่นำเข้ามาจาก ต่างประเทศ จึงมีพระราชดำริให้ทดลองขยายพันธุ์ดอกดาหลาสีขาวขึ้น โดยศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ได้ทำการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อเพื่อขยายพันธุ์ มี สถานที่ดำเนินการ ๒ แห่ง คือ ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง จังหวัด นราธิวาส และที่หมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะ ตำบลโฆษิต อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

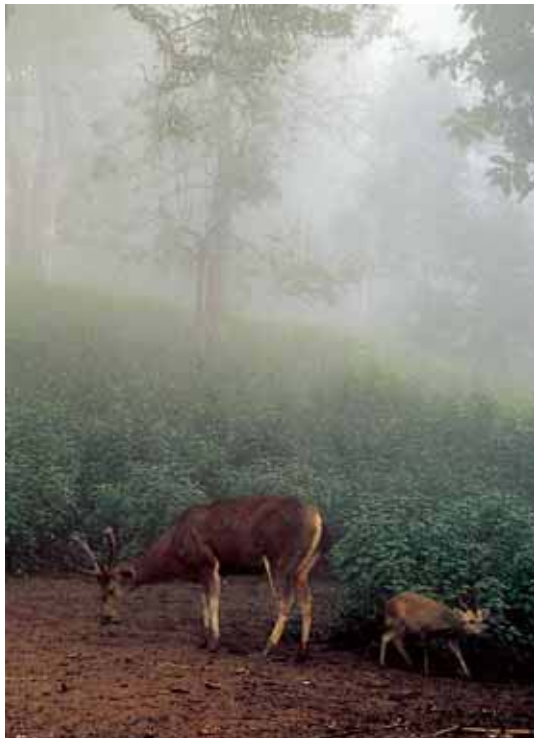
ในระยะแรกได้เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ จำนวน ๕,๐๐๐ ต้น เพื่อปลูกใน พื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง จำนวน ๓ ไร่ และที่หมู่บ้านปศุสัตว์- เกษตรมูโนะ จำนวน ๒ ไร่ นอกจากนี้ยังได้เพาะกล้วยไม้ จำนวน ๓๐๐ ต้น และทดลองเลี้ยงอยู่ที่ศูนย์วิจัยยางนราธิวาส อำเภอสุไหงปาดี จังหวัด นราธิวาส

โครงการคืนสัตว์ป่าสู่พงไพร

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้เป็นป่าที่สมบูรณ์ตามโครงการพระราชดำริต่างๆ แล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการเพาะเลี้ยงสัตว์และขยายพันธุ์แล้วนำไปปล่อยคืนสู่ป่าเพื่อให้สัตว์ป่าสืบพันธุ์ต่อไป เช่น

สถานีวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าเพื่อการอนุรักษ์ปางตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ในโครงการศึกษาพัฒนาเกษตรที่สูงปางตองตามพระราชดำริ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นป่าดิบเขาที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ๑,๑๐๐ เมตร สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้และสัตว์ป่า สถานีวิจัยแห่งนี้จัดตั้งขึ้นตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ ว่า

“...บริเวณป่าแถบนี้ควรอนุรักษ์สัตว์ป่าแบบอย่างสวนสัตว์ป่าเปิดเพื่ออนุรักษ์สัตว์ป่าในท้องที่ป่าแถบนี้...”

ต่อมา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้มีพระราชดำริเพิ่มเติมว่า ถ้าไม่ช่วยกันสงวนและอนุรักษ์สัตว์ป่าของ

กวางที่สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าปางตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเทศไทยไว้ ในอนาคตจะไม่มีสัตว์ป่าให้ลูกหลานเห็นต่อไป จึงมีพระราชดำริให้ทำการเพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่าให้มีปริมาณมากขึ้น เพื่อปล่อยคืนสู่ป่าธรรมชาติ กรมป่าไม้จึงจัดตั้งสถานีวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย ๑๘ สถานี เพื่อเพิ่มชนิด และปริมาณสัตว์ป่าให้มีมากขึ้น

เสด็จพระราชดำเนินไปยังโครงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว

โครงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

โครงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว เกิดขึ้นจากพระราชประสงค์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่จะสนองพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการพัฒนาหมู่บ้านบริเวณใกล้เคียงป่าภูเขียว ซึ่งเป็นป่าผืนใหญ่ที่ยังเหลืออยู่ในจำนวนไม่กี่แห่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้มีความสมบูรณ์ ตลอดจนยับยั้งไม่ให้เกิดการบุกรุกป่าและล่าสัตว์ ในวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ ราชเลขานุการในพระองค์

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนโครงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูเขาเขี้ยวขึ้น โดยวางแผนพัฒนาหมู่บ้านโดยรอบภูเขาเขี้ยวให้มีความอยู่ดีกินดี ปลูกฝังให้รักป่าและสัตว์ป่า รวมทั้งวางแผนและจัดทำโครงการปล่อยสัตว์ป่าขึ้น โดยกำหนดสถานที่ตั้งโครงการบริเวณรอยต่อ อำเภอหนองบัวแดง อำเภอคอนสาร และอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

ต่อมาได้มีการจัดงาน “วันอิสรภาพของสัตว์ป่าไทย” เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธาน ณ บริเวณทุ่งกระมัง ซึ่งมีประชาชนนำอาวุธล่าสัตว์มามอบให้แก่ทางการเป็นจำนวนมาก

ครั้นถึงวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปล่อยสัตว์ป่าที่บริเวณทุ่งกระมัง ในพิธีนี้มีประชาชนในหมู่บ้านรอบป่าภูเขาเขี้ยวนำอาวุธล่าสัตว์ปามาถวายเป็นจำนวนมาก พร้อมกล่าวปฏิญาณตนว่าจะไม่เข้าไปล่าสัตว์ป่าและบุกรุกทำลายป่าอีกต่อไป

นอกจากศูนย์เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่าทั้ง ๒ แห่งนี้แล้วยังมีศูนย์เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่าโคกไม้เรือ จังหวัดนครราชสีมา ศูนย์ของกล้าบอน จังหวัดปราจีนบุรี ศูนย์บางละมุง จังหวัดชลบุรี ศูนย์ป่าเขา คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ ศูนย์ห้วยทราย จังหวัดเพชรบุรี และที่ศูนย์ดอยตุง จังหวัดเชียงราย

โครงการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำคืนสู่ธรรมชาติ

ทรงฟื้นฟูปลาไทย

“...ปลาไทยหายไปไหนหมด...”

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระราชดำริเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ ด้วยพระราชหฤทัยห่วงใยว่าปลาไทยจะสูญพันธุ์ จึงมีพระราชดำริสถามอธิบดีกรมประมงในขณะนั้น ภายหลังที่ทรงทราบว่า

โครงการพัฒนาอาชีพราษฎรของกรมประมงหลายโครงการใช้พันธุ์ปลาจากต่างประเทศเป็นหลัก เช่น ปลาจีน จากสาธารณรัฐประชาชนจีน และปลายี่สกเทศ จากประเทศอินเดีย เป็นต้น

พระราชดำรินในการฟื้นฟูปลาไทยนี้ เกิดจากทรงเห็นว่าคนไทยคุ้นเคยกับปลาไทยดีเพราะเป็นอาหารหลักคู่กันกับข้าว จนมีคำพูด “กินข้าวกินปลา” ทั้งปลาไทยเกิดในแหล่งน้ำธรรมชาติของประเทศย่อมเลี้ยงง่ายเพราะสภาพแวดล้อมเหมาะสมอยู่แล้ว และมีความต้านทานโรคมากกว่าพันธุ์ปลาจากต่างประเทศ ยิ่งกว่านั้นปลาไทยใช้ประกอบอาหารได้อย่างสอดคล้องกับวิถีปรุงอาหารของคนไทยมากกว่าปลาพันธุ์ต่างประเทศ จึงควรสนับสนุนให้มีการเพาะพันธุ์และปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อเป็นอาหารโปรตีนให้แก่ชาวชนบท ตลอดจนเพาะเลี้ยงเป็นปลาเศรษฐกิจต่อไป

เพื่อสนองพระราชดำริ กรมประมงจึงได้จัดทำโครงการฟื้นฟูปลาไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ ซึ่งการดำเนินงานประสบผลสำเร็จอย่างยิ่ง ด้วยกรมประมงสามารถเพาะเลี้ยงปลาไทยได้แทบทุกชนิด ตามแนวพระราชดำริคือ

๑. เพาะพันธุ์ปลาที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เช่น ปลาทะพัด ปลาม้า ปลาน้ำเงิน และปลาบึก เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนนำไปขยายผลเพาะเลี้ยงในเชิงธุรกิจต่อไป

ปลาบึก

๒. เพาะพันธุ์ปลาเพื่อปล่อยในแหล่งน้ำธรรมชาติและปล่อยปลาของประชาชนที่อยู่ในโครงการต่างๆ เช่น การเพาะพันธุ์ปลาเพื่ออนุรักษ์ปลาน้ำจืดที่มีถิ่น

อาศัยในแม่น้ำปาย ได้แก่ ปลาพลวงหิน ปลาช่อนงูเห่า ปลาสะแงะ ปลา กดหัวเสียม ปลาหม่นสร้อย และปลาสลาด ตลอดจนหาวิธีแพร่พันธุ์ปลา ดังกล่าวให้เป็นแหล่งอาหารโปรตีนของราษฎรในท้องถิ่นตามพระราชประสงค์

นอกจากนี้ เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จ พระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎร มักจะทรงปล่อยปลาไทย ปลาที่เลี้ยง ง่ายและสัตว์น้ำพื้นถิ่น ณ ที่นั้นด้วย เช่น เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไป ทรงเยี่ยมราษฎรบ้านใหม่พัฒนา ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัด ลำปาง ทรงปล่อยปลานิล ปลาไน ปลาเกล็ดเงิน ปลาสร้อยขาว และ ปลาบึก ลงในอ่างเก็บน้ำแม่เขาน้อย เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม ศิลปาศีพกลุ่มทอผ้าไหมบ้านกำพี้ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ทรงปล่อยปลาแก้มช้ำ ปลาตะเพียนทอง ปลากา ปลากระแห และ ปลาสร้อยขาว เพื่อขยายพันธุ์ในหนองกุ๊ดใหญ่ เมื่อเสด็จพระราชดำเนิน ศูนย์ศิลปาชีพบ้านทรายทอง ตำบลปทุมวาปี อำเภอสองดาว จังหวัด สกลนคร ทรงปล่อยปลาดุกอูย ปลากดเหลือง ปลาสร้อยนกเขา ปลาตะเพียนขาว กบนา เขียด หอยโข่ง รวม ๕๐,๐๐๐ ตัวลงในอ่างเก็บน้ำ ห้วยบ้านแพง

ในวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม ราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรที่บ้านทุ่งต้นงิ้ว หมู่ที่ ๑๑ ตำบลแม่ตื่น อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีพระราชดำริให้ช่วยเหลือ ราษฎรในหมู่บ้านใน “โครงการอนุรักษ์สภาพป่าในพื้นที่อมก๋อย จังหวัด เชียงใหม่” โดยส่งเสริมการเลี้ยงปลา ให้มีการปล่อยกบ ปล่อยปลาลงสู่ แหล่งน้ำสาธารณะ ตลอดจนช่วยกันรักษาแหล่งน้ำสาธารณะให้เป็น แหล่งเพาะขยายพันธุ์สัตว์น้ำประจำหมู่บ้าน โดยมีเป้าหมายปล่อยพันธุ์ สัตว์น้ำในแหล่งน้ำสาธารณะปีละ ๑๐๐,๐๐๐ ตัว และส่งเสริมราษฎรให้มี อาชีพเลี้ยงสัตว์น้ำในระบบน้ำไหล

โครงการจัดตั้งวังปลา

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชดำริว่า ปลาไทยในแหล่งธรรมชาติส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ได้ทั้งในการบริโภค และเลี้ยงเป็นปลาสวยงาม จึงโปรดให้กรมประมงร่วมกับมูลนิธิกตเวทิน สร้างวังปลาขึ้นในบริเวณศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นสถานที่แสดงพันธุ์สัตว์น้ำ โดยรวบรวมพันธุ์ปลาไทยไปเลี้ยงไว้เพื่ออนุรักษ์ไม่ให้สูญพันธุ์ และเยาวชนสามารถไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับปลาไทยชนิดต่างๆ ได้ โดยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่ง และรัฐบาลสนับสนุนงบประมาณอีกส่วนหนึ่ง เพื่อก่อสร้างวังปลา ในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา

วังปลาก่อสร้างในเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ภายในเป็นที่รวบรวมพันธุ์ปลาน้ำจืดไทย เพื่อเป็นสถานที่อนุรักษ์ และศึกษาพันธุ์ปลาน้ำจืด รวมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของศูนย์ศิลปาชีพบางไทรอีกด้วย

กึ่งสมเด็จพระ

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงจัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพในท้องถิ่นต่างๆ รวมทั้งศูนย์ศิลปาชีพบางไทรขึ้นแล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รับราษฎรจำนวนหนึ่งมาฝึกอาชีพหัตถกรรม พร้อมทั้งทำการเกษตรกรรมด้วย แต่ทรงเห็นว่าผลผลิตทางเกษตรต้องใช้เวลาานาน จึงมีพระราชดำริให้ราษฎรในศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ศึกษาการเลี้ยงและการเพาะฟักลูกกึ่งก้ามกรามไปด้วย เมื่อราษฎรเพาะฟักลูกกึ่งก้ามกรามได้แล้วก็ทรงรับซื้อพันธุ์กึ่งเหล่านั้นด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และทรงปล่อยลงสู่น้ำเจ้าพระยาหน้าศูนย์ศิลปาชีพบางไทรนั่นเอง ต่อมากรมประมงได้นำพันธุ์กึ่งก้ามกรามปล่อยสมทบอีก ภายหลังจากปฏิบัติติดต่อกันได้ ๒-๓ ปี ปรากฏว่าแม่น้ำเจ้าพระยากลับมาอุดมด้วยกึ่งก้ามกรามเหมือนสมัยก่อน โดยเฉพาะในบริเวณศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ราษฎรจึงเรียกกึ่งก้ามกรามเหล่านี้ว่า “กึ่งสมเด็จพระ” เมื่อความ

ทราบถึงพระเนตรพระกรรณ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรง
พระสรวล แล้วตรัสว่า

“...กึ่งสมเด็จพระกิติฯ ฟังดูน่าภูมิใจ แต่เขาจับไปกินนี่...”

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระราชดำริว่า
“กึ่งก้ามกรามเป็นสัตว์น้ำราคาแพง เป็นของดี เป็นของคนไทย เพราะ
ฉะนั้นชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของประเทศนี้ น่าจะมีโอกาสได้รับประทาน
กึ่งก้ามกรามด้วย” จากเหตุผลดังกล่าวจึงทรงพิจารณาว่า ไม่ว่าจะคนไทยจะ
อยู่ในภูมิภาคใด ก็ควรได้บริโภคกึ่งก้ามกรามเช่นเดียวกัน แต่เนื่องจาก
กึ่งก้ามกรามเป็นสัตว์น้ำที่เกิดในน้ำกร่อย และเติบโตในน้ำจืด กรมประมง
จึงสร้างสถานเพาะฟักลูกกึ่ง แล้วนำพันธุ์กึ่งไปปล่อยในบ่อของราษฎร โดย
นำไปปล่อยในบ่อของโครงการปาร์กน้ำที่อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร
เป็นแห่งแรก ทั้งนี้เนื่องจากการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมี
พระราชดำริให้ราษฎรปลูกต้นยูคาลิปตัส แต่ทรงมีแนวคิดว่า ต้นยูคา-
ลิปตัสกว่าจะเติบโตต้องใช้เวลาหลายปี ในช่วงการรอคอย ราษฎรยังไม่มี
รายได้เลี้ยงชีพ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ราษฎร
แต่ละครอบครัวขุดบ่อเลี้ยงปลา โดยกรมประมงนำปลานิล ซึ่งเป็นปลาที่
เลี้ยงง่าย เติบโตเร็ว ไปปล่อยในบ่อของราษฎร พร้อมกับกึ่งก้ามกราม
ปรากฏว่ากึ่งก้ามกรามเจริญเติบโตได้ดี จึงมีพระราชดำริให้ขยายการเลี้ยง
กึ่งก้ามกรามในพื้นที่อื่นๆ ด้วย

เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้พันธุ์กึ่งก้ามกรามจำนวนมาก กรม
ประมงจึงจัดตั้งโรงเพาะพันธุ์กึ่งก้ามกรามขึ้นในจังหวัดสกลนคร โดย
ลำเลียงน้ำทะเลเข้าไปในพื้นที่ใช้กระแสน้ำระบบวงจรปิดเพาะกึ่งก้ามกราม
ซึ่งได้ผลสำเร็จเป็นอย่างดี ทำให้เกิดโรงงานเพาะพันธุ์กึ่งก้ามกรามขึ้นเป็น
ครั้งแรกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต่อจากนั้นได้มีการจัดตั้งโรงเพาะพันธุ์
กึ่งก้ามกรามขึ้นอีกหลายจังหวัดในภาคนี้

โครงการคืนสัตว์สู่ป่าชายเลน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงห่วงใยป่าชายเลนเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ตอนหนึ่งว่า

“...ข้าพเจ้าก็เพิ่งทราบ ไม่เคยทราบเลยเรื่องความสำคัญของป่าไม้ชายเลนซึ่งโดนทำลายมากมายในประเทศไทย ไม่เหมือนประเทศมาเลเซีย ไม่เหมือนประเทศเวียดนาม ที่เขายังรักษาป่าชายเลนไว้ได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านอธิบายให้ข้าพเจ้าฟังว่า ป่าไม้ชายเลนนี่ก็คือที่ที่เพาะพันธุ์ปลา ปลาจะมาวางไข่ แล้วปลาตัวเล็กตัวน้อยจะอาศัยป่าไม้ชายเลนนี้เป็นที่อาศัยจนกว่าจะเติบโตแข็งแรงออกไป...เรียนที่ละเล็กทีละน้อยเวลาอยู่ใกล้พระองค์ แล้วก็พยายามไปอธิบายให้ชาวบ้านเขา อย่างที่กระบี่ ข้าพเจ้าก็ไปขอกับชาวกระบี่ว่า ป่าไม้ชายเลนนี่อย่าทำลายเลยขอให้ข้าพเจ้าเถอะ ขอให้ป่าไม้ชายเลนอย่างเดิม เพื่อความยั่งยืนของประเทศไทยเอง เพราะเราทุกคนก็รับประทานปลากันส่วนมาก...”

ป่าชายเลน

ในการคืนสัตว์สู่ป่าชายเลน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระราชดำริว่า วิธีที่ดีที่สุด คือการปกป้องและฟื้นฟูป่าชายเลนให้อุดมสมบูรณ์ดังเดิม ระบบนิเวศที่เสียไปก็จะกลับคืนมา และสัตว์ต่างๆ ที่เคยอาศัยอยู่ในป่าชายเลนย่อมกลับคืนมาด้วย ในการปกป้องและฟื้นฟูป่าชายเลน ได้ทรงใช้วิธีการต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ให้มีการฝึกอบรมราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า และพระราชทานธงพิทักษ์ป่า

เพื่อรักษาชีวิตให้แก่ราษฎร ดังเช่นราษฎรในจังหวัดภาคใต้ได้รับพระราชทานไปแล้วหลายหมู่บ้าน

นอกจากนี้ยังให้มีการศึกษาวิจัยและขยายพันธุ์สัตว์ทะเล การส่งเสริมอาชีพต่างๆ เพื่อให้ราษฎรมีอาชีพและรายได้พอเพียง จนไม่จำเป็นต้องทำลายป่าชายเลน ทั้งยังให้จัดตั้งโครงการต่างๆ เช่น โครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าทุ่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดกระบี่ และโครงการหิงห้อยในพระราชดำริ เป็นต้น

โครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าทุ่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดกระบี่

ป่าทุ่งทะเลเป็นพื้นที่ในตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา ซึ่งจังหวัดกระบี่ ได้นำมาน้อมเกล้าฯ ถวาย เพื่อให้ทรงใช้เป็นสถานที่ฝึก ศิลปอาชีพ หรือทรงสงวนไว้เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดตั้งเป็น “โครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าทุ่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดกระบี่” โดยให้มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งฟื้นฟูสภาพป่าทุ่งทะเลให้มีสภาพสมบูรณ์ มีความสมดุลทางระบบนิเวศ ทั้งให้มีการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง เกี่ยวกับป่าไม้ พืชพันธุ์ และขยายพันธุ์ปลากะรัง หรือปลาเก๋า ในกระชัง เพื่อส่งเสริมเป็นอาชีพของราษฎรในพื้นที่โครงการ ทั้งยังส่งเสริมความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกให้แก่ราษฎรในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและป้องกันรักษาพื้นที่ป่าทุ่งทะเลมิให้เสื่อมโทรม โครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าทุ่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้มีพื้นที่ดำเนินการอยู่ที่หมู่บ้านท่าหมากูด หมู่ที่ ๒ และหมู่ที่ ๓ ตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่

โครงการหิงห้อยในพระราชดำริ

หิงห้อยเป็นแมลงปีกแข็งชนิดหนึ่งมีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น แมงแสง และทิงถั่ว เป็นต้น เพราะชอบมาชุมนุมกันที่ต้นไม้ขนาดใหญ่ชื่อต้นทิงถั่วอ่อน หนอนกระสือ ตัวอ่อนเรืองแสงได้ เรียกว่า หนอนกระสือ

หิ่งห้อยในโลกมีอยู่มากกว่า ๒,๐๐๐ ชนิด ในประเทศไทยมีอยู่ไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ชนิด ในระยะที่เป็นตัวอ่อน หิ่งห้อยมีแหล่งอาศัยต่างกันไปตามชนิดพันธุ์ มีทั้งที่อาศัยอยู่บนดิน ตามใต้ใบไม้ใบหญ้าที่ทับถม รอยแตกของหิน บางชนิดขุดโพรงดินๆ อาศัยอยู่ใต้ดินมีหลายชนิด ที่อยู่ในน้ำ หรือตามวัชพืชทั้งในน้ำจืดและน้ำกร่อย กินสัตว์ขนาดเล็กเป็นอาหาร เช่น ใส้เดือน หอยน้ำจืด หอยน้ำกร่อย และหอยทาก เป็นต้น เมื่อโตเต็มวัยจะออกหากินในเวลากลางคืนและซ่อนตัวในเวลากลางวัน โดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามสุ่มทุมพุ่มไม้ ตามพื้นที่ชุ่มชื้นบริเวณใกล้หนองน้ำ หรือลำธารที่มีน้ำใสสะอาดและค่อนข้างนิ่ง และตามบริเวณป่าโกงกาง

หิ่งห้อยไม่เพียงแต่จะให้ความสวยงามในเวลากลางคืนเท่านั้น แต่ยังมีประโยชน์สำหรับใช้สังเกตแนวชายฝั่งในเวลาเดินเรือยามค่ำคืน เพราะหิ่งห้อยที่เรืองแสงเป็นจำนวนมากซึ่งเกาะอยู่ตามต้นไม้เป็นแนวยาวเลียบชายฝั่ง ทำให้สามารถสังเกตเห็นได้ในระยะไกล แต่ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือ หิ่งห้อยเป็นตัวบ่งชี้ถึงความอุดมสมบูรณ์หรือความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศและสภาวะแวดล้อมของพื้นที่ นอกจากนี้ หิ่งห้อยยังเป็นศัตรูตามธรรมชาติของหอยและแมลงศัตรูพืช รวมทั้งหอยหลายชนิดที่เป็นพาหุ ะนำโรคร้ายแรงมาสู่มนุษย์และสัตว์ เช่น โรคพยาธิใบไม้ในตับ โรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ ฯลฯ ยิ่งไปกว่านั้นในงานศึกษาวิจัยทางพันธุวิศวกรรมศาสตร์ยังสามารถใช้สารลูซิเฟอริน (Luciferin) ที่สกัดได้จากอวัยวะผลิตแสงของหิ่งห้อยมาทำเป็นเครื่องหมาย (marker) เพื่อแสดงผลว่าการติดต่อสารพันธุกรรม (genes) ประสบผลสำเร็จหรือไม่

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงสนพระราชหฤทัยในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพมาช้านาน ทรงเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งหายสาบสูญพันธุ์ต่างๆ ดังเช่น เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ขณะเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพักพระอิริยาบถ ณ พระตำหนักสิริยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ทอดพระเนตรเห็นหมู่ไม้ที่มีดครีม และท่อน้ำเจ้าพระยาอันเงียบสงบทรงรำพึงถึงเมื่อทรงพระเยาว์ว่า เคยทอดพระเนตรเห็นสิ่งหายสาบสูญมากมายมาค้ำคืน แต่บัดนี้ไม่ค่อยจะได้เห็น แม้แต่ที่พระนครศรีอยุธยา จึงมีพระราชเสาวนีย์ให้เจ้าหน้าที่ไปหาสิ่งหายสาบสูญที่บริเวณพระตำหนักสิริยาลัย ในครั้งนั้นท่านผู้หญิงสุวรี เทพาคำ ได้บอกให้ นายปฏิพัทธ์ พุ่มพงษ์แพทย์ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์ที่เฝ้าดูแลของสุลาลีพระบาทอยู่ในขณะนั้นแต่งกลอนชมสิ่งหายสาบสูญ ความว่า

“สิ่งหายสิ่งหาย	เจ้าตัวน้อยเล็กดีที่มีแสง
ระยิบระยับประดับศิลป์แผ่นดินแดน	เหมือนโคมแขวนประดับไว้ในนางค์
บ้างเป็นหมู่ซ่อนอยู่ตามใบพฤกษ	บ้างบินลึกล่องไปในชลขวาง
ประดุจดาวดวงน้อยลอยอ้างว้าง	มีรูปร่างอ่อนเร่เตร่เที่ยวไป
จะอาจแข่งแสงสุรีย์ไม่มีหวัง	จะอาจแข่งดาราดังคงไม่ไหว
เป็นธูลิที่ปลิวว่อนเร่ร้อนไป	ประดับอยู่ในหทัยของจอมคน
ทรงเมตตากรุณามาต่อชีพ	ให้ระยิบระยับไว้ไม่หายหน
โลกสว่างแม้ในอนินิตในจิตชน	ก็ยังเห็นเป็นกุศลไปเนนาน
โลกจะสวยก็ด้วยแสงแห่งสิ่งหาย	โบราณสถานแม้ค่าน้อยก็สืบสาน
ด้วยเดชพระบารมีที่เบ่งบาน	อยุธยาแม้วสานยังมีคุณ”

กลอนชมสิ่งหายที่พระตำหนักสิริยาลัยเป็นที่พอพระราชหฤทัย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อย่างมาก รับสั่งชมเชยว่า นายปฏิพัทธ์ เป็นปฎิภาณกวี

โครงการสิ่งหายในพระราชดำริเกิดขึ้นในคราวที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดโครงการจัดตั้งสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ

เสด็จฯ เปิดสวนพฤกษศาสตร์
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ๘ เมษายน ๒๕๓๙

วันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้มีพระราชดำรัสกับศาสตราจารย์ ดร. สง่า สรรพศรี ประธานคณะกรรมการองค์การสวนพฤกษศาสตร์ และ ดร. วีระชัย ณ นคร ผู้อำนวยการองค์การสวนพฤกษศาสตร์ว่า

“...หิ้งห้อยเป็นแมลงชนิดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ของ ป่าและธรรมชาติ ให้สวนพฤกษศาสตร์ทำการศึกษาความสัมพันธ์ ของพรรณไม้ป่ากับหิ้งห้อย ให้ได้ทราบครบวงจรชีวิต...”

สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ องค์การสวนพฤกษศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี จึงสำรวจและศึกษาวิจัยให้ได้ผลสนองพระราชประสงค์ โดยจัดตั้งเป็น โครงการศึกษาความหลากหลาย และ นิเวศวิทยาของหิ้งห้อยในประเทศไทยในพระราชดำริ

ทรงปล่อยปูทะเลและปลาตู้ท้องทะเล

โครงการคืนสัตว์น้ำเค็มสู่ท้องทะเล

ทรงอนุรักษ์พันธุ์เต่าทะเล

เต่าทะเลเป็นสัตว์ดึกดำบรรพ์แห่งท้องทะเลที่สืบเผ่าพันธุ์มายาวนานกว่า ๒๒๐ ล้านปี จึงเป็นเรื่องน่าเสียดายที่ทรัพยากรธรรมชาติเต่าทะเลที่เคยมีอยู่อย่างชุกชุมในท้องทะเลไทย กำลังมีปริมาณลดลงอย่างรวดเร็ว สาเหตุมาจากการที่เต่าทะเลและไข่เต่าถูกนำมาบริโภค นอกจากนี้การทำประมงด้วยอวน ทำให้เต่าทะเลที่บังเอิญติดอวนอยู่ได้นำต้องตายไปเป็นจำนวนมาก การรุกรานที่ชายหาด เพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆ ทำให้เต่าทะเลไม่มีที่วางไข่ ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีการให้สัมปทานการเก็บไข่เต่าทะเลและการล่าเต่าทะเลส่งกระดองเป็นสินค้าออกจำนวนมากดังตัวอย่างใน พ.ศ. ๒๕๒๑ ไทยส่งกระดองเต่าทะเลเป็นสินค้าออกถึง ๕๗,๐๐๐ กิโลกรัม จึงมีเต่าทะเลที่ถูกล่าถึง ๕,๗๐๐ ตัวเป็นอย่างน้อย เมื่อการดำรงชีวิตของเต่าทะเลมาถึงจุดวิกฤต หลายฝ่ายจึงเริ่มสนใจที่จะร่วมดูแลอนุรักษ์เต่าทะเล

ทรงปล่อยเต่า

“โครงการสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก” จึงเกิดขึ้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานเกาะมันใน ตำบลกร่ำ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ที่พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้น้อมเกล้าฯ ถวายน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นทรัพย์สินส่วนพระองค์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นพื้นที่ดำเนินการ

เกาะมันในมีเนื้อที่ ๑๓๑ ไร่เศษ อยู่ทางทิศตะวันออกของอ่าวไทย ห่างจากฝั่งอ่าวมะขามป้อมประมาณ ๖ กิโลเมตร สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชเสาวนีย์ให้ พลเรือเอก นิรันดร์ ศิรินาวิน สมุหราชองครักษ์ในขณะนั้น จัดตั้งโครงการสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เกาะมันในขึ้นในวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ มีหน่วยงานต่างๆ ร่วมกันปฏิบัติงาน คือ กรมชลประทาน กรมประมง และกรมอุทกศาสตร์ กองทัพเรือ จัดทำโครงการศึกษาวิจัย และเก็บไข่เต่าในธรรมชาติมาเพาะฟักเป็นตัว และอนุบาลลูกเต่าในบ่อจนแข็งแรง ใช้เวลารอบ ๖ เดือน แล้วจึงปล่อยกลับคืนสู่ท้องทะเล การดำเนินงานเริ่มแรกได้พ่อพันธุ์แม่พันธุ์

จากสถาบันชีววิทยา จังหวัดภูเก็ต ประมาณ ๑๐๐ ตัว มีพันธุ์เต่าหญ้า เต่ากระ เต่าตาแดง เต่ามะเฟือง และเต่าตนุ กองทัพเรือซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลพื้นที่เกาะต่างๆ โดยเฉพาะฝั่งทะเลตะวันออกซึ่งเป็นเกาะที่เป็นพื้นที่วางไข่ของเต่าทะเล เช่น เกาะคราม เกาะอีร้า และเกาะจาน เป็นต้น จึงได้มอบหมายให้หน่วยบัญชาการต่อสู้อากาศยานและรักษาฝั่งเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการอนุรักษ์เต่าทะเล เก็บไข่เต่าทะเลมาเพาะฟัก อนุบาล แล้วปล่อยคืนสู่ธรรมชาติ

เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสถานีอนุรักษพันธุ์เต่าทะเล

ต่อมา โครงการฯได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สถานีอนุรักษพันธุ์เต่าทะเล” สังกัดศูนย์ประมงทะเลอ่าวไทยฝั่งตะวันออก กรมประมงทะเล กองประมงทำหน้าที่ศึกษาวิจัยชีววิทยาของเต่าทะเล อนุรักษ์ เพิ่มปริมาณ เพาะและขยายพันธุ์เต่าทะเลในธรรมชาติให้คงอยู่คู่ท้องทะเลไทยอย่างมีประสิทธิภาพ

และถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยนำไข่เต่าทะเลจากแหล่งวางไข่เกาะคราม อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่อยู่ในความดูแลของกองทัพเรือมา เพาะฟัก และอนุบาล เมื่อลูกเต่ามีอายุประมาณ ๖ เดือน จะติด เครื่องหมายแล้วปล่อยสู่ทะเล ลูกเต่าตัวหนึ่งจะนำไปเลี้ยงไว้เป็นพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์

ลูกเต่ามะเฟือง

เต่ากระ

เต่าทะเล

โครงการเพาะพันธุ์หอยชนิดต่างๆ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสนพระราชหฤทัย หอยชนิดต่างๆ เมื่อเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับที่วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้ทอดพระเนตรเห็นเปลือกหอยเป็นจำนวนมาก เช่น หอยตลับ ซึ่งเป็นหอยสองฝาที่มีหลากสี หลากพันธุ์ สวยงาม ทรงทราบว่าหอยชนิดนี้มีราคาแพงมากในประเทศญี่ปุ่น จึงทรงกังวลพระราชหฤทัยว่า ในอนาคตถ้าความต้องการหอยชนิดนี้แพร่เข้ามาในประเทศไทยแล้ว หอยตลับก็คงถูกเก็บจนหมดสิ้น ด้วยพระราชหฤทัยห่วงใยดังกล่าว จึงทรงพระดำเนนเก็บหอยตลับที่หาดทรายใหญ่ด้วยพระองค์เอง และมีพระราชเสาวนีย์ให้ข้าราชการบริพารที่ตามเสด็จช่วยเก็บมาถวายด้วย เมื่อทรงรวบรวมหอยตลับได้จำนวนมากแล้ว จึงทรงจัดแยกหอยที่ยังมีชีวิตอยู่ไว้ในที่ปลอดภัย ส่วนหอยที่ตายแล้วก็ทรงส่งไปใช้ทำประโยชน์ในโครงการศิลปาชีพ

ด้วยความกังวลในพระราชหฤทัยว่าหอยชนิดต่างๆ ของไทยจะสูญพันธุ์ จึงมีพระราชดำริให้อนุรักษ์และขยายพันธุ์หอยให้แพร่หลาย หน่วยงานต่างๆ จึงสนองพระราชดำริโดยจัดตั้งโครงการเพาะพันธุ์หอยขึ้น ได้แก่

หอยตลับ

หอยตลับมีชื่อเรียกต่างๆ กันตามท้องถิ่น เช่น หอยหวาน หอยขาว หอยตลับลาย เป็นต้น หอยตลับเป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่พบในบริเวณฝั่งทะเลของอ่าวไทย และฝั่งทะเลอันดามัน หอยชนิดนี้นอกจากเป็นอาหาร

แล้วยังนิยมนำเปลือกที่มีความมันวาว สีมัน และลวดลายสวยงาม มาทำเป็นเครื่องประดับ และของที่ระลึก จำหน่ายทั้งในประเทศและเป็นสินค้าส่งออก ทำให้หอยตลับในธรรมชาติลดปริมาณลงอย่างรวดเร็ว จนหลายพื้นที่สูญพันธุ์ไปแล้ว

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีหอยตลับอยู่อย่างชุกชุม แต่ปัจจุบันได้ลดจำนวนลงไปมาก เนื่องจากถูกเก็บขึ้นมามากเกินไป หอยธรรมชาติจะเกิดทดแทนได้ทัน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจึงมีพระราชดำริให้ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งประจวบคีรีขันธ์ กรมประมง ทดลองเพาะพันธุ์จนประสบความสำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปล่อยคืนสู่ธรรมชาติมา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๒

หอยมือเสือ

หอยมือเสือเป็นหอยชนิดหนึ่งที่หายากในปัจจุบัน เมื่อเป็นที่ทราบกันว่า สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงห่วงใยสัตว์ที่หายาก และมีพระราชดำริ ให้อนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญพันธุ์ กรมประมงจึงได้สนองพระราชดำริ โดยให้มีการศึกษาวิจัย และอนุรักษ์ ตลอดจนขยายพันธุ์หอยมือเสือ ด้วยการกำหนดให้เป็นงานส่วนหนึ่งของ สถาบันอนุรักษ์พันธุ์เต่าทะเล สังกัดศูนย์พัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยฝั่งตะวันออก และศูนย์พัฒนาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งประจวบคีรีขันธ์

หอยมือเสือ

(*Tridacna squamosa*)

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงรับโครงการอุทยานหอยมือเสือที่เกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานีไว้ในพระบรมราชินูปถัมภ์เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ การดำเนินงานในการนำลูกหอยมือเสือไปปล่อยในแนวปะการังธรรมชาติ จึงได้รับการสนับสนุนและร่วมมือจากองค์กรต่างๆ โดยเฉพาะภาคเอกชน เช่น ชมรมนักดำน้ำ สීමวดชน และผู้สนใจงานอนุรักษ์อย่างจริงจัง

นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๑ ศูนย์พัฒนาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งประจวบคีรีขันธ์ได้นำลูกหอยมือเสือไปปล่อยที่เกาะต่างๆ ในจังหวัดระยอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดชุมพร และจังหวัดชลบุรี ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐

ตัว ผลปรากฏว่าลูกหอยมือเสือสามารถดำรงชีวิตเจริญเติบโต และสืบพันธุ์ได้ในท้องทะเลไทยทุกบริเวณที่โครงการอุทยานหอยมือเสือในพระบรมราชานุष्ठัมภ์นำไปปล่อยไว้ หอยมือเสือที่เกือบจะสูญพันธุ์ จึงสามารถดำรงชีวิตและขยายพันธุ์เป็นสมบัติของท้องทะเลไทยต่อมา

หอยมุกจาน

หอยมุกจานเป็นทรัพยากรธรรมชาติจากท้องทะเลที่นับวันจะลดน้อยลงทุกที เพราะการนำขึ้นมาใช้ทำเพอร์นิเจอร์ส่งออกปีละเป็นจำนวนมาก จนรัฐบาลต้องออกกฎหมายห้ามดำเนินการดังกล่าว นอกจากนี้หอยมุกจานยังเป็นหอยสำหรับผลิตไข่มุกเลี้ยง ความต้องการหอยมุกจานจึงมีมาก เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงทราบว่าปัญหาในการเลี้ยงหอยมุกจานคือการขาดแคลนแม่พันธุ์หอย จึงพระราชทานกำลังใจแก่นักวิชาการประมงให้พยายามเพาะพันธุ์หอยมุกจานของไทยให้เป็นผลสำเร็จ เพราะหอยมุกจานของไทยเป็นพันธุ์หอยขนาดใหญ่เพาะไข่มุกที่มีคุณภาพดี

เพื่อเป็นการสนองพระราชประสงค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ กรมประมงจึงได้ตั้งโครงการเพาะพันธุ์หอยมุกจานขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยให้ศูนย์เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ดำเนินงาน หลังจากเวลาผ่านไป ๗ ปี การเพาะเลี้ยงหอยมุกจานจึงประสบผลสำเร็จเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้ลูกหอยมุกจานรุ่นแรกกว่า ๓๐,๐๐๐ ตัว ความสำเร็จในการเพาะหอยมุกจานครั้งนี้ กล่าวได้ว่าเป็นความสำเร็จครั้งแรกของโลก ถึงแม้ว่าจะมีบางประเทศเริ่มเพาะเลี้ยงหอยมุกจานได้แล้ว แต่ยังเป็นเพียงงานทดลองที่ได้ผลไม่แน่นอน

เมื่อการเพาะพันธุ์หอยมุกงานของไทยสำเร็จผล ได้มีภาคเอกชน นำหอยมุกงานไปเลี้ยงที่เกาะนาคา จังหวัดภูเก็ต โดยมีชาวญี่ปุ่นร่วมลงทุนด้วย ในการเลี้ยงหอยมุกงานที่เกาะนาคานี้ ปรากฏว่าได้ผลดีและสามารถเลี้ยงไข่มุกได้เม็ดใหญ่ที่สุด มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑ นิ้ว จึงถือเป็นสิริมงคลและเป็นสิ่งล้ำค่าควรแก่การเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่ทรงอนุรักษ์และสนับสนุนการเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์หอยชนิดต่างๆ ที่มีในท้องทะเลไทย รวมทั้งหอยมุกงานด้วย ไข่มุกเม็ดใหญ่ที่สุดเม็ดนี้มีชื่อว่า “Queen of Thailand”

โครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารไปทรงเยี่ยมราษฎรบ้านละเวง หมู่ที่ ๓ ตำบลดอนทราย อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ราษฎรซึ่งประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานความช่วยเหลือ เพราะได้รับความเดือดร้อนจากการที่ทรัพยากรสัตว์น้ำในบริเวณชายฝั่งทะเลถูกเรือประมงขนาดใหญ่ทำลาย เพราะการใช้ขวอนตาถี่ ขวอนลาก ขวอนรุน ซึ่งเป็นการทำประมงที่ผิดวิธี ทำให้ระบบนิเวศของท้องทะเลถูกทำลาย ส่งผลกระทบให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลง จนชาวประมงพื้นบ้านเดือดร้อน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีพระราชดำริให้ดำเนินการจัดทำโครงการเพื่อเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำชายฝั่ง โดยฟื้นฟูระบบนิเวศ สร้างปะการังเทียม ฟื้นฟูป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำและแนวหญ้าทะเล ซึ่งมีพื้นที่ดำเนินการบริเวณชายฝั่งทะเลจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาส ในพื้นที่ ๘ อำเภอ ๖๑ หมู่บ้าน เพื่อให้ราษฎรประมาณ ๘,๐๐๐ คน ประกอบอาชีพประมงได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของราษฎรให้ดีขึ้น มีรายได้มาเลี้ยงดูครอบครัวเพิ่มขึ้น

รัตนราชินีศรีประเทศ

พระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งทะเล
ตามแนวพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๔

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระราชดำริให้
ส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมประมง กองทัพเรือ
สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ (กปร.) ร่วมกับจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส จัดตั้ง “โครงการ
ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” จังหวัดปัตตานี
และนราธิวาส โดยมีนายบัญญัติ จันทน์เสนาะ ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการ
บริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นประธาน และการรถไฟแห่งประเทศไทย
กับกรมทางหลวงร่วมสนับสนุนการดำเนินโครงการ จัดทำปะการังเทียม
บริเวณชายฝั่งทะเล เช่น การรถไฟแห่งประเทศไทย นำตู้รถไฟที่ชำรุด
เสียหายไม่ได้ใช้งานแล้ว จำนวน ๒๐๘ ตู้ มาทิ้งลงทะเลที่จังหวัดปัตตานี ๕
จุด กรมทางหลวงได้มอบท่อระบายน้ำคอนกรีต จำนวน ๗๐๗ ท่อน วางใน
ทะเลจังหวัดนราธิวาสเพื่อเป็นปะการังเทียม กรมประมงจัดตั้งศูนย์

เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เพื่อเป็นสถานที่เพาะพันธุ์ปลาและอนุบาลปลา ทั้งเป็นสถานที่อบรมราษฎรให้มีความรู้ในการเลี้ยงปลาและการอนุรักษ์ปลา

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดโครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลตามพระราชดำริที่บ้านละเวง เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ทรงพระดำเนินเยี่ยมกลุ่มราษฎรชาวประมงที่มาจาก ๖ อำเภอ ในเขตจังหวัดปัตตานี และราษฎรกลุ่มชาวประมงที่มาจาก ๒ อำเภอในเขตจังหวัดนราธิวาส ที่มารับเสด็จ

ชาวประมงนำเรือกอกและมาร่วมในการทำปะการังเทียม

กลุ่มราษฎรชาวประมงเหล่านี้ นำเรือประมงขนาดเล็ก เช่น เรือกอกและมาร่วมในการทำปะการังเทียมที่บ้านที่เรียกว่า “ซั้ง” เพื่อไปวางในทะเลด้วย จากนั้นทอดพระเนตรนิทรรศการเกี่ยวกับการดำเนินโครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล เพื่อให้เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ทะเล ภาพจำลองการจัดวางปะการังเทียมที่เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ

ฝั่งแสดงระบบนิเวศทรัพยากรชายฝั่ง รวมทั้งการทำซั้งอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวประมงพื้นบ้านมาช้านาน

การทำซั้งนั้น ใช้วัสดุพื้นบ้าน เช่น ไม้ไผ่ ทางมะพร้าว เชือก ถุงบรรจุทราย ซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายภายในชุมชน และสามารถย่อยสลายได้ ไม่เป็นภัยต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งง่ายต่อการซ่อมบำรุงเมื่อชำรุดเสียหาย จึงได้มีการรื้อฟื้นนำมาใช้ใหม่ เพื่อเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เนื่องจากทางมะพร้าวจะมีกลิ่นหอม สามารถล่อให้สัตว์น้ำขนาดเล็กเข้าไปหลบซ่อนอาศัย รวมทั้งแพลงตอนที่ขึ้นอยู่บริเวณทางมะพร้าว ก็จะกลายเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำวัยอ่อนเหล่านี้ด้วย

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระราชดำรัสแก่ผู้ที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท อยู่ ณ ที่นั้น ความตอนหนึ่งว่า

“...ขณะนี้โลกเรามีคนเกิดมากขึ้น แต่สัตว์น้ำในทะเลมหาสมุทรกลับมีน้อยลง เราจึงควรหันมาร่วมกันทำโครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลกันขึ้น เพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในทะเลมหาสมุทร...และใครขอฝากโครงการฯ ดังกล่าวให้ชาวปัตตานีและชาวนราธิวาสได้ร่วมช่วยกันดูแลเพื่อความผาสุกของประชาชนในท้องถิ่นต่อไป...”

ทรงปล่อยพันธุ์ปลากะพงขาว ปลากะรังหน้าอ ปลากะรังดอกแดง ปลาตะกรับ และกุ้งกุลาดำลงสู่ทะเล เพื่อแพร่ขยายพันธุ์และเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในทะเล

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๔๖ การรถไฟแห่งประเทศไทยได้มอบตู้รถไฟเพิ่มอีก ๑๐๐ ตู้ ไปวางในทะเลที่จังหวัดปัตตานี ๒๕ ตู้ และจังหวัดนราธิวาส ๗๕ ตู้

พ.ศ. ๒๕๔๗ โครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้วางตู้รถไฟให้เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำเพิ่มอีก ๓๐๐ ตู้ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบ

ปัจจุบัน ตู้รถไฟและท่อคอนกรีตได้มีปะการัง กัลปังหา ฟองน้ำ และดอกไม้ทะเล รวมทั้งหอยชนิดต่างๆ มาเกาะอยู่เป็นจำนวนมาก ผูกปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ ต่างเข้ามาอยู่อาศัยและใช้เป็นที่ย้ายพันธุ์ ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำกลับคืนมาอย่างรวดเร็ว วัตถุประสงค์จากปริมาณของสัตว์น้ำที่ชาวประมงชายฝั่งจับได้มากขึ้น รายได้จากการจับสัตว์น้ำก็เพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นว่า ชาวประมงพื้นบ้านที่จับสัตว์น้ำด้วยการใช้เบ็ดเป็นหลัก มีรายได้เฉลี่ย ๒๒,๕๐๐ บาทต่อเดือน ส่วนในช่วงมรสุมไม่สามารถออกทำประมงไกลฝั่งได้ จะมีรายได้เฉลี่ย ๑๐,๖๐๐ บาทต่อเดือน ผลจากโครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นอกจากสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสแล้ว ประการสำคัญคือ ได้คืนความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ท้องทะเลด้วย

ปะการัง
หลากหลายชนิด

หญ้าทะเล

